

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

<http://www.kurier-poranny.com/niwa/>

№ 13 (2342) Год XLVI

Беласток 1 красавіка 2001 г.

Цана 1,50 зл.

Ратавацца моцнымі ды згуртаванымі⁽¹⁾

Міра ЛУКША

Дваццаць пяты ваяводскі з'езд дэлегатаў Звязу сялян, гурткоў і сялянскіх арганізацый праводзіўся спраўна і хутка 14 сакавіка г.г. Справаздачу з дзеянісці рады ў 1994-2001 гадах склаў старшыня Здзіслай Ліпскі. Вонкавыя ўмовы, у якіх прыйшлося працеваць радзе, мелі істотны ўплыў на формы яе працы і дзеянні. У час кадэнцыі ад 1994 г. чатыры разы мяняліся кіруючыя Польшчай „екіпы”. Выбары ў Сейм і Сенат вёска праиграла. Агульна ў краіне ў Сейм і Сенат кандыдавалі з розных спіскі 48 членаў сельгасгурткоў, а выбраных было толькі 5 асоб. Такая малая рэпрэзентацыя сялян у заканадаўчым органе краіны мела свой адбітак у прынятых юрыдычных актах. Пасля абняція ўлады кааліцыяй АВС-УВ эканамічна-фінансавая сітуацыя ў вёсцы і ў сельскай гаспадарцы горшала з году ў год, падала рэнтабельнасць вытворчасці, а гэтым самым і рэнтабельнасць гаспадараў, пабольшшаўся дыспарытэт прыбыткаў паміж даходам вёскі і горада. Рада на кожным сваім пасяджэнні рабіла ацэнку бягучай сітуацыі, шукала спосабаў выхаду з кризісу. Накіроўваліся прапановы ў Сейм, урад РП, у міністэрствы — непасрэдна і праз пасрэдніцтва Краёвага Звязу СГІСА ў Варшаве. Ды наступіла парадаксальная сітуацыя, калі актыўныя дзеянні Краёвага Звязу і звёны ваяводскіх і мясцовых гурткоў не прыносли вынікаў.

Асабліва востра пратэставаў звяз суправаць дзяржаўнага бюджету на чарговыя гады, пачаўшы ад 1998 г., па прычыне скарачэння выдаткаў на сельскую гаспадарку і сектар харчовай прамысловасці. Наш рынак быў літаральна заляты танейшымі (таму што дзяржаўна датаванымі) прадуктамі з Еўрасаюза. Польскія сяляне не маглі прадаць збожжа, быдла і свіней, малака, дамагаліся інтэрвенцыі на харчовым рынку. Не бачачы з боку ўрада нікіх паспяховых дзеянняў, пачалі карыстацца магчымасцямі, якія дае закон аб прафсаюзах і арганізаців пратэстацийныя акцыі. Бурныя пратэсты ў паасобных рэгіёнах Польшчы абраўнуліся ў агульнапольскую маніфестацыю ў Варшаве 10 ліпеня 1998 г., у якой члены сельскіх гурткоў прымалі актыўны ўдзел. Паліцыя скарысталася ў адносінах да сялян гумавыя палкі і слёзатачывыя рэчывы, былі раненыя і пабітыя. Пратэсты прымусілі ўрад да размоў з сельскімі прафсаюзамі, не дасягнуты былі аднак канкрэтныя рашэнні з прычыны браку волі супрацоўніцтва з урадавага боку. Імпас у размовах схіліў цэнтральныя кіраўніцтвы прафсаюзаў да кансалідацыі сіл і сродкаў. 4 жніўня 1998 г. Прэзідыйум Рады ВЗСГІСА ў Беластоку, Незалеж-

„Беларусь – Дабравусь” у друкаваным слове

— Беларусь, Беларусь. Чаму называеся Беларусяй, калі не маеш у сабе белі, калі беллю тваёй ёсць рыжыя іржышичы, калі беллю тваёй ёсць сувоі шэрага палатна, распасцертыя на сонцы, калі беллю тваёй ёсць гарачы пот стомленых людзей. Ты павінна называцца Дабравусь, ты павінна б была называцца Добрай Зямлёй Добрых Людзей.

(Т. КАНВІЦКІ, „Каліндар і клепістра”)

Ганна КАНДРАЦЮК

— „Беларусь – Дабравусь”, — добрыя загаловак, — пахваліў арганізатораў амбасадар РБ у Польшчы Мікалай Крэчка. Так завецца выстаўка беларускіх і польскіх кніжных выданняў і фатаграфій, наладжаная ў Нацыянальной бібліятэцы ў Варшаве. Яе адкрыццё адбылося 15 сакавіка г.г. і прыцігнула многіх знакамітасцей і знаўцаў беларускай тэматыкі. Ганаровы патранат над мерапрыемствам узяў сам Тадэвуш Канвіцкі. Аўтарам задумы і сцэнарыя з'яўляецца Анна Смулэц-Жураўская ў супрацоўніцтве з Данутай Бількевіч-Блянц. Мастацкі бок выстаўкі апрацаваў Марк Крэусух. Гэта ўжо трэцяе такога роду мерапрыемства з цыкла „Наши суседзі — новы погляд”, рэалізаванае Нацыянальной бібліятэкай. Раней у рамках праекта былі падрыхтаваны дзве презентациі: „У літоўскім лістэрку” (весень 1999) — пад ганаровай апекай намесніка старшыні Сейма Яна Круля, і „Украіна — Польша: да дыялогу” — пад апекай Ежы Гедройца (адкрыты ў дзень смерці рэдактара парыжскай „Культуры”).

— Сённяшняя сустрэча даказвае, што ідэі Ежы Гедройца жывыя, — адзначыў у кароткай промове заслугу рэдактара парыжскай „Культуры” Тадэвуш Канвіцкі.

Згадаў таксама пра гістарычныя і літаратурныя сувязі паміж Польшчай і Беларуссю, каштоўнасці культурнага памежжа.

— Наша выстаўка гэта агляд польскай думкі пра Беларусь, — узяла голас прафесар Альжбета Смулкова. — Мы пабачым, наколькі багатая літаратурная творчасць беларусаў у Польшчы, публіцыстыка і навуковая літаратура аўтараў вядомых у свеце навукі.

Выстаўка падзяляецца на чатыры перыяды. Першы азагалоўлены „Ля вытоку” (U źródeł) ахоплівае час да канца II сусветнай вайны. Тут прыводзіцца самы шырокі ў часе дыяпазон беларускай пісьменнасці. Пачынаецца з шаснаццатага стагоддзя рэлігійнымі выданнямі Францыска Скарыны, праз дзяловую і манускрыптную літаратуру Вялікага княства Літоўскага, далей — новая беларуская літаратура XIX стагоддзя, харacterныя таму часу фальклорныя і этнографічныя выданні, нарысы пра Беларусь. Імпазантна прадстаўлены нашаніўскі перыяд. Побач пачынаюцца падручнікі і шырокі агляд публіцыстыкі. Тут жа сустрэнем польска-беларускія літаратурныя пераклады „Пана Тадэвуша”, навуковыя апрацоўкі

[працяг ⁸]

Рыжскі дагавор у беларускай гісторыяграфії

Характэрны рысай большасці канферэнцый, арганізаваных сёння ў Беларусі, з'яўляеца іх высокі навуковы ўзровень. У старэйшых гісторыкай амаль цалкам пра паў ідэалагічны падыход да навукі.

[канферэнцыя ²]

Грошы, якія ляжаць на вуліцы

— Наша адміністрацыя не падрыхтаваная да рэалізацыі еўрасаюзных праектаў, — кажа Мажна Гуз-Вэтэр, аўтарка рапарта „Phare 2000 для Усходняй Польшчы і Сілезіі”. — Яна, пакуль што, не ў змозе „ўкусіць пададзенныя на талерцы грошы”.

[фонды ³]

Ліга літвінаў

У Беластоку абнародавалася новая арганізацыя — Беларускі грамадскапалітычны рух „Ліга літвінаў”. Палітычны камітэт БГПРу ў Польшчы апінуўся акурат у нашым горадзе. Арганізацыя паўстала вясною мінулага года.

[болей ⁴]

Правінцыя...

... яднае пад адной вокладкай раскінутыя ў неабсяжным моры небеларускай культуры і мовы беларускія астравы сучаснасці — перш за ўсё маюцца на ўзвaze несталічныя (Беласток, Гродна, Кобрын, Поляцк, Слонім, Філадэльфія...). Часопіс дзеліцца на тры раздзэлы — „Словы пра слова” (эсэ, крытыка, рэцензіі, дзённікі, лісты...), „Словы” (проза, паэзія, драма), „Словы за слова” (літаратурныя пераклады).

[новы часопіс ⁵]

Пра Беларусь у Сейнах

У беларускім нумары часопіса „Krasnogruda” чытач знайдзе, між іншым: эсэ Сяргея Дубаўца, нарыс Сакрата Яновіча, дзве прыповесці Васіля Быкаў, фрагмент тэксту Ігната Канчэўскага, ідэйны маніфест краёўцаў аўтарства Рамана Скірмунта, апісанне Мінска на зломе XIX стагоддзя...

[прэзентацыя ⁸]

Смак санацый і акупацый

У сем гаду Валодзя пайшоў у мясцовую школу. Вучылі яго польскія настаўнікі: Ліскевіч, Хэнтнік, Заблоцкі. Узоровень быў невысокі, класы пайтараталіся; чатырохгодкую праходзілі праз восем гадоў. Далейшай навукі для беларускіх дзяцей не было. Адна бяды...

[усташыны ¹⁰]

[працяг ³]

Беларусь — беларусы

Вянок з калючага дроту

У Гродне адбыліся шэсце і мітынг з нагоды 25 Сакавіка, удзельнічала больш як 2 000 чалавек. Удзельнікі кінулі пад ногі міліцыянтам вянок з калючага дроту з сярпом і молатам. Вянок быў прызначаны помніку Леніну, да якога не пускалі.

Гродзенскія ўлады дазволілі мітынг, але не на пляцы Леніна, а ў Новым парку. Па тэлебачанні выступіў старшыня гарвыканкама Анатоль Пашкевіч з абразамі на адрас арганізатораў. Людзі пачалі збірацца а 14-й гадзіне менавіта на пляцу, куды трапіць нікому не ўдалося — яго ачапілі 100 міліцыянтаў.

Неўзабаве на пляц прыбыў АМАП, эта яшчэ 70 чалавек. Затым з дзвярэй аблыванкама на пляц Леніна выбеглі 100 спецназаўцаў у белых шлемах. Побач дзяжурылі 5 турэмных фургонаў — карацей, эта была дэманстрацыя сілы. Людзі чакалі на другім баку вуліцы, уздоўж іх ланцугом сталі амапаўцы ў супрацьгазных масках.

Людзей пачалі ўмаўляць ісці ў парк, але калі яны рушылі ў цэнтр горада, АМАП перагадзіў вуліцу, спыніўшы нават транспартны рух. Тады людзі наўкараваліся ў другі бок, яны ішлі па ходніках з бел-чырвона-белымі сцягамі. Дарогу ім ізноў перакрываў спецназ.

Урэшце на нёманскім беразе побач з Каложскай царквой адбыўся мітынг,

які распачаў старшыня мясцовай філіі БНФ „Адраджэнне” Сяргей Мальчык.

Затым берагам Нёмана ўдзельнікі акцыі прыйшлі да Новага замка, дзе паклалі кветкі да дошкі паўстанцам Касцюшкі і да помніка князю Вітаўту. Пасля гэтага спецназ зноў закрыў выйсце з замкавага дзядзінца, і ўсе людзі апынуліся ў пастцы. Пазней усіх выпусцілі.

Да канца мерапрыемства нікога з арганізатораў ды актыўных удзельнікаў не арыштавалі. Але на думку кіраўніка мясцовай філіі Беларускага Хельсінскага камітэта Аляксандра Антанюка, рэпрэсіи могуць пачацца пасля выхадных.

Згодна з некаторымі звесткамі, падчас акцыі міліцыянты ўсё ж затрымалі аднаго чалавека. У кульмінацыйныя моманты ў шэсці ўдзельнічала сама мала 2 000 чалавек. Арганізаторы шэсця маюць звесткі, што частка гродзенскіх міліцыянтаў знаходзілася ў сталіцы, а ў Гродне даслалі падмацаванне з раёнага аддзела міліцыі.

Сяргей АСТРАЎЦОЎ
Радыё Свабода, 25.03.2001 г.

Рыжскі дагавор у беларускай гісторыяграфіі

У дніах 16-17 сакавіка ў Мінску прайшла вельмі цікавая канферэнцыя, прысвечаная восьмідзесятай гадавіне падпісання Рыжскага дагавора паміж палякамі і бальшавікамі, які разарваў беларускую тэрыторыю на дзве часткі, а народу вызначыў сумны лёс на доўгія дзесяцігоддзі. Менавіта лёс народаў усходніх Еўропы пасля падпісання дагавора быў галоўнай тэмай дыскусіі беларускіх гісторыкаў. І шкада толькі, што дыскусія абмежавалася выключна да беларускага асяроддзя. Присутнасць аднаго латышскага і аднаго украінскага гісторыкаў не магла ращуча паўплываць на вынік канферэнцыі. Адсутнасць прадстаўнікоў народаў, якія ў сакавіку 1921 года дзялілі беларускія землі — палякаў і расіян — не дазваляла на шырэйшае высвятленне ўсіх паслядоўнасцей Рыжскага трактата. Невядома нават па якой прычыне не з'явіліся гісторыкі ні з Польшчы, ні з Расіі. Арганізаторы — супрацоўнікі Гістарычнага факультета Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта — запрашалі на канферэнцыю як адных, так і другіх. Відаць, тэма была ім не надта цікавая.

Характэрны рысай большасці канферэнцый, арганізаваных сёння ў Беларусі, пра што мне няраз ужо даводзілася пісаць, з'яўляецца іх высокі навуковы ўзровень. У старэйшых гісторыкаў амаль цалкам працападыскладанія падыход да навукі. У дадзены момант у час навуковых сустэреч можна гаварыць усё, што чалавек думае і відае, што большасць вучоных стараеща карыстацца гэтым натуральным правам.

У ходзе канферэнцыі нікто не аспрэч-

ваў той факт, што Беларуская Народная Рэспубліка была створана па волі беларускага прадстаўніцтва, нікто таксама не выказваў думкі, што Савецкая Беларусь — вынік імкнення беларускіх рабочых і сялян да аўяднання з братнай сацыялістычнай Расіяй. Як заўважыў прафесар Уладзімір Міхнюк, бальшавікі, якія дзеля вырашэння нейкіх бягучых спраў стварылі БССР, падчас рыжскіх перамоў проста ад яе адракліся. Не было з беларускага боку ніводнага выкавання ў станоўчым тоне на тэму Рыжскага дагавора. Усе падкрэслівалі, што быў ён ганебны і накіраваны на зніштажэнне беларускай нацыі.

Даследаванні большасці беларускіх гісторыкаў развіваюцца ў згодным з патрэбамі навукі напрамку, а затым і самастойнай дзяржавы. Вяртаючы яны ў грамадскую памяць нявыгадныя ўладзі факты і інтэрпрэтуючы іх у такі спосаб, за які не трэба будзе ніколі саромеца. Выконваючы яны працу, якая мае сэнс. Раней амаль восемдзесят працэнтаў гісторыкаў рабіла навуковую кар'еру, пішуучы пра палітыку камуністычнай партыі. Сёння пераважная большасць тых прац мае выключна вартасць макулатуры. Тысячы людзей патрацілі доўгія гады, шукаючы нечага станоўчага ў ідэятызме. Таму цешыць факт, што нашы калегі з Беларусі атрымалі магчымасць прынамсі свабодна думаць. І калі сёння ўзнікла пытанне пра ацэнку Рыжскага дагавора, перасталі яны абараніць геніяльнасць інтэлекту Ленінаў, Свярдовых, Іофаў, а проста выказаліся як прадстаўнікі свайго народа.

Яўген МІРАНОВІЧ

Адказ арганізацыі наму камітэту Звязу беларускіх палітычных уцекачоў у Польшчу

У сувязі са зваротам да мяне арганізацыі камітэта Звязу беларускіх палітычных уцекачоў у Польшчу наконт паслання В. Шэймана Інтэрполу, у якім ён дае распараджэнне аб арышце беларускіх дзеячаў нацыянальна-вызвольнага руху, заяўляю:

Презідэнцкія паўнамоцтвы А. Лукашэнкі скончыліся 20 ліпеня 1999 года. І паколькі ўзначальваемы ім рэжым працягвае ўтрымліваць уладу неканстытуцыйнымі шляхам, супраць яго ўзбуджана крымінальная справа па факце захопу ўлады неканстытуцыйнымі шляхам. А таму і ўсе падпісаныя дыктатарам дакумен-

ты дзяржаўнага характару, у тым ліку і яго ўказы аб прызначэнні асобаў на дзяржаўныя пасады (у дадзеным выпадку В. Шэймана Генеральнім пракурорам Рэспублікі Беларусь) пасля ўказанай даты не маюць юрыдычнай сілы. Тым больш, нікто з членаў нелегітимнага дыктатарскага рэжыму не мае юрыдычнага права выкарыстоўваць падпісаныя ў свой час законнымі дэмакратычнымі дзяржаўнымі ўладамі Рэспублікі Беларусь міжнародныя пагадненні.

17.03.2001 г.

Сямён ШАРЭЦКІ, старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь

Пашкевіча будуць судзіць?

Старшыня Гродзенскага гарвыканкама Анатоль Пашкевіч у сваіх выступах па мясцовым тэлебачанні і радыё называў арганізатораў святкавання ў Гродне 25 сакавіка „паліцаямі ў трэцім пакаленні”. Больш таго, Анатоль Пашкевіч запрасіў жыхароў Гродна не пускаць сваіх дзяцей на мерапрыемства. Паводле слоў старшыні гарвыканкама, гэта званыя „новыя адраджэнцы”, паліцаі ў трэцім пакаленні, будуць прыкryвацца на мітынгу дзецьмі.

Звяз у рэгістрацыі

20 сакавіка г.г. Аргкамітэт Звязу беларускіх палітычных уцекачоў у Польшчу падаў у суд у Беластоку дакументы на рэгістрацыю гэтай арганізацыі. Аргкомітэт з 15 чалавек узначальвае палітычны ўцякач Ян Абадоўскі, які жыве ў Беластоку. Паводле яго, у Польшчы працягвае пад ста грамадзян Беларусі, якія стараюцца атрымліваць у Польшчы палітычны прытулак. Звяз будзе агуль-

напольскай арганізацыяй, якая за асноўную мэту ставіць аказванне ўсебаковай падтрымкі тым асобам, што па палітычных прычынах былі вымушаны перасяліцца ў Польшчу (пра дзеянасць Звязу чытаць на 4 старонцы).

Суд павінен вынесці рашэнне наконт рэгістрацыі Звязу беларускіх палітычных уцекачоў у Польшчу на працягу месяца.

(вл)

Раннєе святкаванне

Святкаванне 25 Сакавіка ў Беластоку, якое арганізавала Беларускае аўяднанне студэнтаў, мела афіцыйны і адначасова сямейны характар. Пачалося яно ў 9 гадзін раніцы ў кавярні „Тэхнічнай” ў будынку Галоўнай тэхнічнай арганізацыі (NOT). Нягледзячы на раннюю гадзіну і змену часу з зімовага на летні ў святкаванні прыняло ўдзел больш за сорак асоб. Сярод публікі назіралася новая з'ява: Свята Незалежнасці ўсё больш набывае сямейны характар. Разам з бацькамі прыйшлі дзеці ў розным узросце — ад малечаў да юнакоў.

— Акт 25 Сакавіка, — адзначаў

д-р Алег Латышонак, — падпісалі таксама раніцай. У сваіх выступленні дакладчык паказаў факты і абставіны, у якіх даспявала думка пра незалежнасць краіны.

Старшыня Беларускага Саюза ў РП, Яўген Вала, павіншаваў сабраных са святам і зачытаў прывітанні ад Рады Беларускай Народнай Рэспублікі на чужыні і Калінінградскага рэгіональнага грамадскага аўяднання „Беларуское таварыства культуры”.

Апошнюю частку ўрачыстасці склаляла выступленне гомельскага барда Андрэя Мельнікава.

(гак)

Ратаваца моцнымі ды згуртаванымі

[1 ♂ працяг]

ны прафсаюз „Салідарнасць” індывідуальних сялян, прафсаюз Нацыянальны цэнтр маладых сялян і галінавыя прафсаюзы стварыл тады Пратэстацийны штаб сялян Беластоцкага ваяводства. Каардынаваў ён усе пратэстацийныя акцыі на тэрыторыі Беласточчыны. Выказаўся асаблівай рашучасцю і разважлівасцю ў час арганізацыі блакад дарог зімой 1999 г.

Супольныя мерапрыемствы даказалі, што еднасць у дзеянасці гэта найбольш эфектыўны і моцны інструмент у рэалізацыі прафсаюзных задач. Быў створаны „Падляшскі антыкрызісны сялянскі штаб”, які атрымаў ад сваіх падпісантаў паўнамоцтвы для вядзення перамоў і кансультацый у справах вёскі і сельской гаспадаркі, рэпрэзентавання інтэрэсаў падляшскіх сялян перад адміністрацыйнымі і самаўрадавымі ўладамі ваяводства. Рада ЗСГіСА дала паўнамоцтвы гмінным гурткам завязаць лакальныя выбарныя саюзы з усім партнёрамі, якіх праграмы і выбарныя мэты згодны з патрэбамі сялян. На ваяводскім уздоўні дэмакратычна было прынята рашэнне аб выбарнай кааліцыі з СЛД.

Галоўная мэта дзеяняў звязу — пра-грэс у сельской гаспадарцы, паправа

ўмоў працы і жыцця ў падляшскай вёсцы, сістэматычна ацэнка эканамічных умоў у гаспадарцы, сігналізаванне некарысных з'яў, выпрацоўка прапаноў і пастулатў арганізацыі на-юрыдычных рашэнняў, якія ўдасканалішь сельскагаспадарчую палітыку дзяржавы. Маецца на ўзве неабходнасць аблежавання і ўстаранення адмоўных з'яў, такіх як спад сельскай вытворчасці, нетэрміновое аплачуванне сялянскіх тавараў фірмамі, якія скупляюць прадукты, рэзкае паніжэнне рэальнага прыбыту сялян, рост беспрацоўі і сферы беднасці на вёсцы. Неабходнае ўвядзенне прынцыпаў стабільнай і выразнай сельскагаспадарчай палітыкі, якая мусіць ажыццяўляцца незалежна ад змен у кіруючых краінай колах, а асабліва ў сістэме крэдытавання сельской гаспадаркі і яе атачэння, сістэме інтэрвенцыянізму, які дасць магчымасць канкурэнцыйнасці польскай сельской гаспадаркі на краёвым і сусветных рынках, ахове краёвага рынку ў адносінах з замежнымі партнёрамі. Неабходнае адпаведнае сацыяльна-бытавое забеспечэнне вёскі праз даксаналенне сістэмы сялянскіх пенсій, стварэнне рэальнай праграмы барацьбы з беспрацоўем на вёсцы, паглыбленне супрацоўніцтва з іншымі арганізацыямі і апаратам адмі-

Дэлегаты XV З'езда. На першым плане (злева): Мар'ян Матчук з Кнайпой (Бельская гм.), Юры Сіняковіч з Кутавой (Нарваўская гм.), на другім плане (злева): Мікола Міруць з Бандароў (Міхалоўская гм.), Славамір Кулеша з Семяноўкі (Нараўчанская гм.), Ян Грыгарук з Дубічаў-Асочных (Гайнавская гм.), Анатоль Ляўчук з Літвінавіч (Нурэцкая гм.), Аліна Барысюк з Бацкай (Сяміцкая гм.).

ністрацыі дзеля выпрацоўвання прапаноў, успамагненне ўсялякіх прапаноў дзеля развіцця грамадскіх ініцыятыў і інфраструктуры вёскі і гмін, папулярызацыя ведаў і ўвядзенне прагрэсіўнай сельской гаспадаркі ў супрацоўніцтве з Дарадчымі сялянскімі цэнтрамі (Ośrodkie Doradztwa Rolniczego).

Сельгасгурткі маюць амаль 140-гадовую традыцыю. На хвалі рэструктурызацыі таксама і сельской гаспадаркі

„панства” разваліла супольны плён працы сялян — СКРы, зборжавую, бульбянную прадукцыю і перапрацоўку (першае месца ў свеце!), льняную, алейную, тыгунёвую прадукцыю і іншыя галіны. Цяпер бярэцца за цукар. Распрадаецца за бясцэнак уся краіна. А найбольшы бол — дбайнаму гаспадару...
(заканчэнне будзе)

Міра ЛУКША

Фота Яўгена АСТАПКОВІЧА

Гроши, якія ляжаць на вуліцы

Ці скарыстаюць фінансы, прызнаныя нам Еўрапейскім Саюзам? Пакуль што Падляшскае ваяводства не атрымала ні залатоўкі ў рамках праграмы Phare 2000: Spójność gospodarczo-społeczna. Пад знакам пагрозы апнулася ўся датацыя для Люблінскага, Падкарпацкага, Падляшскага, Сілезскага і Вармінска-Мазурскае ваяводстваў, якім прызнана 127 мільёну ў зору.

Хто вінаваты?

Прыярытэт згаданай праграмы — інфраструктура. Нашаму ваяводству прызнаны сродкі на пабудову тунеля ў Беластоку па вуліцы Гетманскай (4,32 мільёна єўра), мадэрнізацыю краёвай дарогі n-р 61, (3,8 мільёна єўра), аднову Аўгустоўскага канала (3 мільёны єўра) і інвестыцыі ў гмінах — у асноўным на пабудову каналізацыі і гмінных дарог (2,9 мільёна єўра). Пакуль што гроши ЕС знаходзяцца на дзяржаўным раҳунку.

— Наша адміністрацыя не падрыхтавана да рэалізацыі саюзных праектаў, — кажа Мажэна Гуз-Вэтэр, аўтарка рапарта „Phare 2000 для Усходняй Польшчы і Сілезіі”. — Яна, пакуль што, не ў змозе „ўкусіць пададзенія на талерцы гроши”.

— Тормаз грантаў вынікае з паралічу рашэнняў на найвышэйшым дзяржаўным уздоўні. З другога боку цяжка вінаваціць канкрэтныя асобы ці ўстаноўы. Сёння ў Польшчы ніхто не ведае хто персанальна адказны за саюзныя праграмы, — гаварыла М. Гуз-Вэтэр на прэс-канферэнцыі, якую 15 сакавіка г.г. наладзіў Інстытут грамадскіх спраў у Варшаве.

Хто падбівае варожасць да ЕС?

Дарога да здзіўлення праекта складаная. Зараз, калі падляшскія інвестыцыйныя праекты атрымалі акцэнтацыю ЕС, патрэбны выкананіца. Праблема ў тым, што чыноўнікі не ведаюць як арганізація таргі. Часта праводзяць іх у сакрэце перад мясцовымі фірмамі і прадпрыемствамі, не інфармуюць мяс-

цовыя банкі, а гэта яны павінны даваць крэдыты лакальнym фірмам. У выніку можа здарыцца абсурдная сітуацыя. Выкананікам праекта можа стаць грэцкая ці нямецкая фірма, што ў выніку пабольшыць наша беспрацоўе і варожасць да ЕС.

Другая праблема вынікае з некампетэнтнасці чыноўнікаў. Невядома хто мае падпісаць накладныя на патрэбныя матэрыялы і паслугі. Часта ў дакументах з'яўляюцца памылкі. Гэта звычайна замаруджвае самую працэдуру. Яна можа перасягнуць акрэслены праектам тэрмін і прызнаныя сродкі трэба будзе вярнуць у Брушель. У выпадку невыкарыстаных грантаў рэгіён траціць верагоднасць і паменшваюцца шанцы ў атрыманні наступных грантаў. А пасля далучэння Польшчы ў 2006 годзе да ЕС (гэта быў бы цуд, — каментавалі ўдзельнікі) на рэгіянальныя праграмы Еўрасаюз прадугледзіў ужо 25 мільярдаў єўра.

Паказваш адных зуброў

Калі гаварыць пра мерытарычны бок падляшскіх праектаў, паводле ацэнкі саюзных чыноўнікаў, яны адносна праўильныя. Аднак у рапарце М. Гуз-Вэтэр паставіла многа засцярог. Маршалкоўская ўправа, якая рэалізуе праекты, не назначыла прафесіяналу. Адказныя

працаўнікі не ведаюць саюзной працэдуры, не ведаюць, якія патрэбны дакументы, не ведаюць англійскай мовы. Падрыхтаваны дакумент быў даверана працаўнікам школы бізнесу.

Падляшскае — самое беднае ў Польшчы ваяводства, дзякуючы грантам ЕС, мае магчымасці ліквідаваць цывілізацыйную запозненасць. Другая справа, рэгіён павінен ствараць эффект „іншага свету”, каб грамадзяне з-за ўсходняй мяжы адчуваюць тут подых заходняй цывілізацыі, як некалі адчуваюць яго жыхары сацыялістычных краін, перасякаючы мяжу Заходняга Берліна.

— Тут трэба экспанаваць малочную і харчовую прамысловасць, бо ў іх патэнціяльныя магчымасці развіцця. Аднак ментальнасць чыноўнікаў мусіць змяніцца, — адзначае М. Гуз-Вэтэр.

Не менш важная прамоцыя і інфармацыя пра рэгіён, яго шматкультурнасць.

— Варты падумашь, каб прадстаўнікі Брушеля, якія наведваюць Падляшшу, — прапануе аўтарка адважнага рапарта, — пабачылі не толькі белавежскі паведнік зуброў.

Аднак дарога да грамадскага, адказнага думання яшчэ цяжкайшая, чым падыманне „гроши, якія ляжаць на вуліцы”.

Ганна КАНДРАЦЮК

Усё ж такі прымысловасць

— Усё ж такі ставім у Гайнавуцы на развіццё прыязнай для навакольнай прыроды прымысловасці, а развіццё турызму лічым важным далаўненнем, — заяўві намеснік бурмістра Гайнавуці Міраслаў Мордань. — Хочам, каб надалей развіваліся дрэваапрацоўчая, машынабудаўнічая і харчовая прымысловасць.

Нядайна гайнавуцкія радныя прынялі галоўныя напрамкі развіцця Гайнавуці ў 2000-2015 гадах. У дакументе стаўка робіцца на развіццё дрэваапрацоўчай прымыловасці, для якой Белавежская пушча надалей павінна быць крыва-

тракт для Белавежскай пушчы”, які павышыць узровень аховы лесу.

Гайнавуцкая ўлады намагаюцца, каб выкананікамі гарадскіх інвестыцый быўлі мясцовыя прадпрыемствы. У планах — пабудова некалькіх гандлёва-паслуговых цэнтраў, супермаркета і стварэнне гарадскога рынку па вуліцы 11 Лістапада. У асветнай дзяяльнасці прадугледжана будова гімнастычнай залы пры ПШ н-р 3, сталовай у ПШ н-р 6, комплексу спартыўных пляцовак паміж ПШ н-р 1, 5 і белліцэм. Надалей актульныя планы пабудовы крытага басейна побач гімнастычнай залы белліцэм. Усё паказвае, што з верасня ў горадзе пачне працаваць замісцовая аддзялен-

не аховы асяроддзя Політэхнічнага інстытута ў Беластоку. Праз 2-3 гады прадбачаецца падключэнне горада ў газавую сетку і перабудову сістэмы ацяплення горада на газавае.

У дакumenце ўвага адводзіцца таксама надзённым патрэбам горада — перш за ўсё каналізацыі і стану вуліц. Гэтыя пытанні будуть вырашаны з выкарыстаннем публічных работ і грамадскіх пачынаў. У сувязі са стварэннем Гайнавуцкага павета ўлады будуть намагацца адкрыць у горадзе суд, казначэйскую палату і іншыя павятовыя ўстановы, якія створаюць новыя месцы працы і прысягнуть сродкі з цэнтральнага бюджetu.

Аляксей МАРОЗ

Ліга літвінаў

У Беластоку абнародавалася новая арганізацыя — Беларускі грамадска-палітычны рух „Ліга літвінаў”. Палітычны камітэт БГПРУ ў Польшчы апінуўся акурат у нашым горадзе. Пра арганізацыю і яе мэты я папрасіў расказаць яе лідэра Андрэя Юцкевіча.

Арганізацыя паўстала вясною мінлага года. Да тae пары на працягу дзевяці месяцаў людзі з Заходняй Беларусі гуртаваліся вакол сябе. Давалі аб'явы, каб адгукнуліся тыя, што лічачь сябе літвінамі. Званілі многія, бо шмат свядомых беларусаў называе сябе літвінамі. Першы сход адбыўся восенню 1999 года. Удзельнічалі ў ім Чаропка — гісторык з Мінска, барды — Мельнікай і Шалкевіч, Берберай — мастацкі кіраўнік ансамбля „Лішкіны”.

Ініцыятары Лігі літвінаў мяркуюць, што не ўтварылася беларуская нацыя. Ацэнваеца, што свядомыя беларусы ў Беларусі складаюць каля 15% насельніцтва і яны не ў змозе паўплываць на апошніх. Усе нацыянальныя ідэі ішлі з Заходняй Беларусі, з гісторычнай Літвы. Сённяшняя Беларусь дрэфуе ў напрамку Расіі і не ўспрымае адраджэнскіх ідэй.

Беларуская ідэя ўзнікла дзякуючы Францішку Багушэвічу. Беларускі рух за то гадоў прыйшоў унікуды, бо хадеў спалучыць несполучнае — накінучь заходнюю цывілізацыю ўсходу. Зараз немагчыма адрадзіць тое, што не існавала. Сёння наглядаецца актыўізацыя маскоўскага ўпльыву на Беларусь і ўцягванне яе ў імперию. Калі не гэта, дык свядомыя беларусы асімілавалі б таксама-беларусаў. Аднак так не атрымала і пайшоў працэс размежавання першых ад другіх.

Свядомому беларусу цяжка развітацца з мінімперской ідэяй — Беласток-Бранск-Смаленск. Аднак свядомыя беларусы фізічна не могуць жыць у свеце ўсходняй культуры — яны не належаць да расійскага суперэтнуса. І ў рэлігійным плане шматканфесійны заход адрозніваецца ад праваслаўнага ўсходу.

20 мая мінулага года ў цэнтры Навагрудка быў зачытаны сімвалічны Акт абвяшчэння літвінскай нацыі. Прысутнічалі сябры з Мінска, Ліды, Гродна, Ваўкавыска, Пінска, Рагачова, Гомеля. Прысутнічалі і журналісты з „Белорускай деловай газеты” і „Пагоні”. У той

жадзень стала дзейніца Ліга літвінаў — першая палітычная арганізацыя літвінаў. Была прынята адозва да ўрадавых і няўрадавых арганізацый, каб існаванне нацыі літвінаў разглядаць як сапраўдны факт.

27 мая, адразу пасля публікацыі разпартажу ў „Пагоні”, у штаб арганізацыі (кватэру Андрэя Юцкевіча) прыйшлі працтаванікі расійскіх спецслужб (А. Юцкевіч адрознівае асаблівасці гаворкі беларускіх і расійскіх чэкісту). Паставілі закід, што ініцыятары Лігі літвінаў хочаць зрабіць у Беларусі другое Косава. Заявілі, што гэта не гульня і папярэдзілі, каб спыніць дзейнасць. У канцы мая сустарышыні Лігі літвінаў Андрэй Юцкевіч і Віктар Нагнібядзя вымушаны былі выехаць у Польшчу.

Праграма Лігі літвінаў працьвітае:
— прызнанне політнічнага статуса Заходняй Беларусі; працьвітаць тут паліякі, патомкі язвягаў, палешукі (якіх рух, узначальвае Шэляговічам, знішчаны ў пачатку 90-х гадоў, а пра самога Шэляговіча слых пралаў) і літвіны, частка якіх лічыць сябе беларусамі, а частка літвінамі;

— негвалтоўную канстытуцыйную змену канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і перамену яе на канфедэрацию трох тэрыторый: Літваніі (Заходняй Беларусі), Белай Русі (Усходняй Беларусі) і сталічнай акругі Мінска;

— моўную рэформу: абавязчэнне дзяржаўнымі мовамі Літваніі літвінскай, польскай і палескай;

— тэрытарыяльна-адміністрацыйную рэформу: 5 ваяводстваў у Літваніі, межы якіх павінны ўлічваць нацыянальныя меншасці і традыцыі;

— пераўтварэнні эканамічнага характару: прыватызацыя зямлі і вяртанне ўласнасці старым уладальнікам.

Лідэры Лігі літвінаў хочаць, каб Беларусь не мела мяжы з Заходняй Еўропай, каб адбываўся бязвізы праезд у Польшчу і Літву. Будучы яны рыхтаўца першы з'езд арганізацыі, у Беластоку, бо ў Беларусі не дапусцяць расійскія службы.

Пасля прыезду ў Польшчу Андрэй Юцкевіч і Віктар Нагнібядзя папрасілі тут палітычнага прытулку, аднак польская ўлады працьвітаць справу; варшаўская ўлады ставяцца да беларусаў па-наплявацельску. Лідэры Лігі літвінаў расцэннююць, што ўлады Польшчы на практицы перашкаджаюць беларускім апазіцыянерам.

* * *

Андрэй Юцкевіч уручыў мне зборнік матэрыялаў п.з. „Літвінаў”. Прывяду некаторыя найбольш цікавыя вытрымкі з гэтага выдання.

Паводле беларускай гісторыяграфіі беларусы з'яўляюцца патомкамі трох племёнаў: крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў. Паводле літоўскай гісторыяграфіі, літоўцы — гэта патомкі жмудзінаў і аўгустынітаў. Падобная версія маюць і іншыя суседнія нацыі. Пасярэдзіне гэтих племён-заснавальнікаў выдзяляеца „нікому непатрэбная” тэрыторыя Літваніі. У сваю чаргу ў Літваніі можна выдзеліць трэціялікі племянныя саюзы: Літва (наваколле Маладзечна, Вільні і Навагрудка), язвягі (Гродна, Беласток, Брест, Пінск) і дайнова (Ліда, Слонім).

Няўажо, прысвоіўшы нашу назыву, гісторычную спадчыну і сталіцу, патомкі жамойтаў з аўгустынітамі сталі літвінамі? Нічога падобнага! Няўажо Віленшчыну і Гродзеншчыну ў час Вялікага княства Літоўскага хто-небудзь называў „Белай Руссю”? Ніколі! Літоўцы былі і астаюцца літоўцамі, беларусы (русыны ВКЛ) — беларусамі, так і Літванія з'яўсёды была і астаеца Літванія — этнічнай тэрыторыяй нашай нацыі — літвінаў — народа этнічна брацкага беларусам, як, напрыклад, харваты — сербам, а чэхі — славакам. Брацкага і блізкага, але абсалютна іншага духам.

Фатальны памылкай ранейшай літвінскай палітыкі было змаганне за захаванне а пасля адраджэнне ВКЛ не ў этнічных межах Літваніі, а ў ягоных дзяржаўных межах. Спрабы ўтрымання падуладных тэрыторый (Русі, Украіны, Жамойці) прывялі наканец да

ўпадку самой дзяржавы літвінаў, а нацягванне ўласнай назывы на нелітвінскія правінцыі давяло да размыцця самога паняцця „Літва” і раздзялення яго на „Літву”, „Літванію” і „Беларусь”.

Русінскія правінцыі заўсёды харктырызавала моцная схільнасць на ўсход. Апрача таго, натуральна, русіны, як іншая нацыя, не надта цікавіліся адраджэннем Літвы.

Спрабы асіміляці русіну, накіраваныя на тое, каб стварыць з іх поўнасцю еўрапейскі народ, давялі да грамадзянскай вайны 1648-1667 гг., ускладненай зношнім агрэсіем. Бунт ўсходніх правінцыяў супраць літвінскай асіміляціі наогул і ўні ў прыватнасці можна разглядаць, у пэўным сэнсе, першым адкрытым выражэннем русінскага нацыянальнага духу. Выразнікі гэтага духу, на практицы першыя цалкам русінскія нацыянальныя дзеячы, Афанасій Філіповіч і Сімяон Палацкі былі фанатычнымі апалаґатамі праваслаўнай і ўсходнай, візантыйскай культурнай традысці. Менавіта ім, як і ўсім нармальным русінам, маскоўскія акупанты і ўкраінскія казакі былі духова значна бліжэй і радней ад еўрапейцаў — літвінаў і палякаў.

Беларусы пайшли сваім шляхам, які наканаваны ім Богам. Стрымліваць іх цяпер, папракаць, ненавідзець за гэта, пррабаваць „заганяць іх палкай у рай” — работа няўдзячная, дарэмная затраата часу і сіл. Мы, літвіны, стварылі іх як нацыю, узяўшы іхню назыву, даўшы незалежнасць і паклаўшы на алтар Беларусі сваіх найлепшых сыноў. Гісторыя Беларусі стала часткай гісторыі Літваніі, але сёння мы сталі непатрэбнымі, а нават адчужанымі, а нашы родныя літвінскія землі Заходняй Беларусі ператвараюцца ў глухія водшыбы магілёрской Белай Русі.

Літвіны стварылі не толькі беларускую нацыю. Прынцыпы Статута ВКЛ скарыстоўваюцца ў канстытуцыі ЗША і большасці заходніх дэмакратый. Дух традыцій і законаў нашай свабоднай дзяржавы ажыццяўляюць сучасны агульнаеўрапейскія структуры Еўрасаюза.

Правы чалавека, асабістая свабода, рэлігійная талерантнасць — гэта спадчына, якая асталася сучасным дэмакратычным дзяржавам ад Вялікага княства Літоўскага — Атлантыды Сярэдневякоўя, зніклай у акіяне імперыялізму, абсалютызму, цемнаты і глухіх інстынктаў захопнікаў.

Аляксандар Вярбицкі
Фота Міры Лукшы

Ці Польшча паможа

Арганізацыі камітэт Звязу беларускіх палітычных уцекачоў у Польшчы (Беласток, вул. Ягайлы 17) яднае пакінуўшыя сваю радзіму грамадзян, для якіх, усё ж, яе справы на першым месцы ў жыцці. Аб'яднанне выступае адным голасам і на міжнародным форуме таксама ў справе паасобных сяброў і іншых беларусаў, як, напрыклад, у справе Андрэя Жукаўца. Сустракаемся на пікеце перад Акруговым судом, дзе адбываеца разборка справы арыштаванага беларускага бізнесмена. Стаяць там м.інш. старшыня аргкамітэта Ян Абадоўскі, сужонства настаўнікаў з Гомеля, жонка і малы сын арыштаванага. Разам дзесяць асоб. Вядома, не дзеля таго тут стаяць з унушальнымі плакатамі і гучнагаварыльнікам, каб штосьць ўнушыць незалежнаму суду суседній дзяржавы, а звярнуць яго і жыхароў горада ўвагу на тое, што справа — не крымінальная.

— Заяўляем, што польская ўлады прынялі рашэнне ў справе палітычна-

не Польшча! — не падпісала гэтай канвенцыі! — заяўлялася перад судом. — Такім чынам, любы праціўнік рэжыму Лукашэнкі не можа з упэўненасцю спадзявацца на апеку Польшчы, як бяспечнай для сябе краіны! Каб неяк супрацьстаяць такому становішчу, палітычныя уцекачы з Беларусі пачалі аўтадаўца. Як толькі наша арганізацыя выступіла з заявай у абарону спадароў Жукаўца і Воўка, супраць кіраунікоў арганізацыі былі арганізаваны правакацыі. Да іх дому пачалі з'яўляцца нейкія незнаёмыя людзі, настойліва прапануючы працу на збіцё нейкіх трэціх асоб, закідаючы Яну Абадоўскуму і Віктару Нагнібядзе прыналежнасць да... рэйсіскай мафіі... Заяўляем, што намі страчаны ўсе юрыдычныя магчымасці ўздзеяння на беластоцкую працу і суд у справе забароны выдачы беларускаму рэжыму палітычных уцекачоў. Лічым, што тут адыгрывае вялікую ролю ўздзеянне невядомым для нас шляхам беларускага боку на польскіх зацікаўленых асоб. Галоўным прыхаваным палітычным чынікам гэтага ўздзеяння могуць быць перамовы

у справе будаўніцтва расійскага газаправода праз тэрыторию Польшчы (а беларускія апазіцыі, відавочна, зараз недарэчна і непатрэбная ў польска-расійскім газавым бізнесе), а таксама факт даўніх повязяў паміж былымі камуністамі ПНР і СССР, — мяркуюць сябры АК ЗБПУ. — Але ці ж можа краіна, якая імкнецца ў Еўрасаюз рабіць рэверансы ў бок усходнія імперыі, складаючы чалавечыя ахвяры? Выходзячы з вышэйшадзенага, мы спадзяємся зараз толькі на вышэйшае польскае кірауніцтва, грамадскую думку і пазіцыю па гэтым пытанні заходніх дэмакратычных краін. Усё, што нам засталося — гэта арганізаванне акцый пратэсту ў абарону беларускіх палітычных уцекачоў у Польшчы каля суда, Міністэрства ўнутраных спраў, Дэпартамента па спраўах уцекачоў, прадстаўніцтваў ЗША і Еўрасаюза.

— Просім усіх зацікаўленых асобаў дапамагчы нам у барацьбе за свабоду, нашу і вашу, — звярталіся пікетуючыя сябры аргкомітэта таксама і да прахожых, з якіх рэдка хто аблінёў іх абыякаў.

(лук)

Літаратурна-мастаўка старонка

(494)

Дарога над Нарвай, якой няма

Дарога кладзеца як хлеб, уежна, у руку мне, да ног дакранаецца, да ступакоў майх усё малых, падкурчаных ад адбеглай пожні і пакалечаных зялённым шклом майго незаўважнага дзяцінства. Зарастае след каня, капыціца капытнікам шлях забыты, шэры, а дрэвы нахіляюцца з увагай нада мною — пазнаюць, можа, заўважаюць мяне як божую кароўку, ага, пазнаюць па чырвонай сукеначцы ў чорнага гарохі? Я іх не пазнаю, не памятаю. Сосны, рыпучыя ноччу з натугай, калі ўслухаўся быў, як з ціхім шоргатам вяртаюся з апошняга цягніка дахаты. Ды не, не яны, яны ўжо памерлі, а кожны медны ствол праводзіў мяне, з паўабарота, завісаў над круглымі; а цяпер таго даху няма. Без даху неба. А на ім гудзе шматкроць самалёт, не наш; а што ён там возіць туды-сюды, з усходу на захад, з захаду на ўсход? А дарога прыдущана асфальтам, па якім ты ляціш як птах. Калі на ровары. Калі навіваецца як на шпульку табе пад машыну. Засмоктвае, щэплы, сёння той асфальт мой ступак, аддзіраеца, адпускае з неахвотай. Не любіць мяне тая смала; чаго я тутака шукаю? Чаго схі-

ляюся ў бок крыое сцежкі, якая без сэнсу ўеца сярод новага маладняку, роўна насаджанага сярод пакінутых без ладу, вольна калісць растучых учарнелых пянькоў? Кожны пень упутаны ў зямлю, карані кожнага былога дрэва не менш заглыбленыя ў нетры ад пня і кароны, што буялі ў паветры, — ці даўно перасталі набіраць ваду і сокі, каб падаваць іх вышэй? Калі корань траціць надзею? Памяць? Ці адчуваюць яны, як мы, боль у страчанай частцы цела, якая, усё здаеца, не была ампутавана? Але ж глядзіш — і праўда: няма рукі. Якая брала і давала, паказвала, песьціла, біла, нават забівала, засланяла ад сляпучых праменяў, выцірала пот і слёзы, запісвала і сцірала запісанасе, раніла і ратавала. А на га хадзіла па гэтай дарозе. Ці па гэтай, ці тая самая нага? Ды ж яна засталася на тых ростанях, узнятая як перад першым і апошнім крокам у жыццё. А пясок перасыпаецца. А камяні растуць з зямлі, выходзяць і глядзяць на дарогу, дрэвы, людзей, птушак. І маё вока як камень, жывое і сталае, спакойна кладзеца побач, разам з імі.

Міра Лукша

Міра Лукша

* * *

калі напішаши апошні верш
убачыши што літары як сухастой
хочуць паказаць табе і інім лес
чорнай ссохлай азбукай галін і ветак
пустацвету збуцвелай кары і лістоты
лес адшуменішы і вечназялёны

як пісаць верш першы і апошні
а ў белы дзень мароз кладзе
крышталёвяя іголкі на шыбе
недасягальны і нетрывалы ўзор

* * *

зачыняю цябе ў зярніці
пладом кветка ці ж мне адплаціць
зарастаю загоенай ранай
як на скарб спаглядацьму схаваны
пад кашуляй — у болю парванай
на рубец той зашыты старанна
не здзяўбё мне з грудзей тое зерне
што радзімкай пусціла карэнне
птах ні яго не здзярэш і лязамі
не падрэжаши карэння нажісамі
не распуштаць яго з нервай і жысылак
разам з ім прарасту у магілу
заквітнець бы нам краскай купальнай
і прамень вылучаць жыццядайны

Юры БЛЕНА

* * *

Грукоча далёкі свет.
На небасхіле дрыжысьць зарыва.
У жкорнах мелюца дні.

Іду.
На шорсткім дне маўчання
Ніхто са мной не вітаеца.
Рэхам не азываецца.

Ноччу не сплю.
Поцемку шукаю рука пісаў,
Недакончаных лістоў памяці.

Сэрцам дакранаюся да муроў.
Да руін зямлі каменны.
Я — сын гэтага краю.
Я — лёсу абраннік.

На мове пакаленняў
Да цябе малося, роднае.

Старонка беларуская,
Табе прысягаю вернасць!

Віктар ШНІП

Снег

1

снег гэта свято
якое падаючы з вышыні
памерла ад страху
але ўпаўшы на зямлю
адчула свой час
і ажыло

2

снег гэта белы пыл
з-пад колаў боскай вазніцы
і мы з гэтага пылу
можсам стварыць свой свет
белы і часовы

3

снег гэта сон
які сніцца Снягурцы
што ўзляцела над вогнішчам
і зікла ў небе
з якога пасытаўся снег
як попел

4

снег гэта квецені садоў
якія цвітуць у пекле
і сытлеца гэтая квецені
на чорную як цень зямлю
і сытлеца гэтая квецені
спакушаючы нас

5

снег гэта тое што будзе
але што будзе
ведае толькі снег

Ежы Плютовіч
Народзіны

Разліты ветах, шкляны ўсплеск.
Над млечным лугам чорны мост.

Кінь ліхі позірк, стой, закрый
Жалезны шлях у глыб магіл.

Дом сыціць галак, гарод, лес.
Табе ў дарунку клад прынёс.

Табе мой дых, мой ускрык, каб жыць.
Хлапец паўз насыту бяжыць.

У далоні хлопца — зорка, ліст.
Юны паэт, ён хітры ліс.

Пераклала Ганна КАНДРАЦЮК

Правінцыя...

... яднае пад адной вокладкай раскінутыя ў неабсяжным моры небеларускай культуры і мовы беларускія астравы сучаснасці — перш за ўсё маюцца на ўвазе несталічныя (Беласток, Гродна, Кобрын, Польшчы, Слонім, Філадэльфія...). Часопіс дзеляўца на тры раздзелы — „Словы пра словаў” (эсэ, крэтыка, рэцензіі, дзённікі, лісты...), „Словы” (проза, паззія, драма), „Словы за словаў” (літаратурныя пераклады). Падзел такі захаваецца і ў наступных выпусках. Фармат часопіса — А-4, аб’ём нумара 1-2/2000 — 166 старонак, творы ілюстраваны фатографіямі аўтараў ды творча-бляграфічнымі даведкамі пра іх.

У Беластоку „Правінцыю” можна набыць у рэдакцыі „Нівы”, Цэнтры грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь ды ў кнігарні „Akcent” — каштуне 15 злотых. З цягам часу часопіс можна будзе заказваць па электроннай пошце або з сайту (<http://pravincyja.republika.pl/>).

словы і сюжеты

ягоная ўёплата рука ў маёй
масы пры ягонім вуху
шапчу

жыцьцё
— як быццам жыцьцё было каҳанкам
які хоче мяне пакінучь —

я вешаюся на ягонай шыі
крычу

я памру калі ты мяне пакінеш

* * *

ці съвет крэху памрэ

калі я памрэ

глажку глажку
атулены лісініс кайнерам
ізде съвет

ніколі не думала
што я — валасок у ягоным футры

я заусёбы была тут

а ён — там

аднак жа
причым падумашь
што съвет крэху памрэ

калі я памрэ

Пераклала з польскай мовы
ХРЫСЦІНА ГРАМАТОВІЧ

ГАЛИНА ПЛАСЛЯТОЎСКАЯ нарадзілася ў 1935 годзе ў Чынішах. У 1945 захіграла на атын, які памянул якімось землемерам, і з'яўляецца ў яго садзе. Сінімія ў 1955 годзе каронізацыйным экспазітам на атэсткі съюзаўскай Гродненскай міністэрства культуры. За студэнцкімі часамі ўдзельнічала ў спектаклях на тэатры ў 1956. Першыя вершы публікавалі ў 1956, якія падзяліліся на п'ять паэзій — «Ніч і віднікніць». Ведомасць, якую набылі сабе ў п'ятак, дашамоўшы ёй набіганды трохі на вінік. У 1961 пачалася пісьменнасць. У 1967 Пасліяцкая напісала п'есу «Ліст да Томаша» і ў 1968 — «Орнітаграфія» — у якіх яе першыя асбяротныя творы. Аднак пасынкі пісьменніці падзяліліся на «Пасліяцкія п'есы» і «Пасліяцкія п'есы». Другія атэсткі на сцэне п'ятака, якія пасынкі пісьменніці падзяліліся на «Пасліяцкія п'есы» і «Пасліяцкія п'есы».

ISSN 1641-6686

Правінцыя

1-2/2000

Лявон Вашко: 7-45
Вінцэс Мудроў: Калодзеж
Ігар Сідарук: Не дажыць...

Алесь Аркуш
Сяргей Астравец
Юры Гумянюк

Багуміл Грабал:
Танцавальныя гадзіны
для старэйшых і спрэктываных

Мікола Ваўнік, Чартапахах на макохі...
Сяргей Астравец, Мы, беларусы...
Алекс Арукін
Длесаці ладоў без Галоўліту
Полацкія запісы
(старонка зь дэбютніка) ...
Юры Гумянюк, Віціровік праўбіцай
жк гарэдзенскі фіномен ...
Ян Максімок, Словы ў голым полі.
Аб новых каліграфінах беларускай
літаратуры ...
Вінцэс Мудроў, Калодзеж ...
Алекс Арукін ...
Гала Гара ...
Сяргей Шыдлоўскі, Риса патрэшэрхай ...
Анатоль Брушчыц ...
Ігар Сідарук, Не дзякую ...
Міра Лукша ...
Міхаль Андрасюк, Найлепшыя канадскі ...
Юры Гумянюк ...
Сяргей Астравец ...
Бізік і пернік ...
Стары Ноўы год ...
Эдэліз Мазко ...
Аляксандар Максімок, Тэрэртык ...
Мікола Кананіч ...
Лявон Вашко, 7-45 ...
Словы і сюжеты

Зорка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Магда Сакович — лаўрэатка I месца конкурсу „Роднае слова”, Беласток 2001 г.
Фота Ганны КАНДРАЦЮК

„Роднае слова” ў Орлі

Дарагая „Зорка”! Я пішу першы раз. Мяне завуць Анэта Шыманюк. Я вучаніца пятага класа Пачатковай школы ў Орлі. Я хачу напісаць пра дэкламатарскі конкурс „Роднае слова”, які адбыўся ў нашай школе ў канцы лютага г.г. Свае вершы дэкламавалі дзеці з першага па шосты клас і гімназісты.

У катэгорыі вучняў I-III класаў:
I месца занялі — Арэк Шайкоўскі і Барбара Кубай;
II месца — Адам Адзіевіч і Наталля Такаюк;
III месца — Юстына Дзедуля і Іза Міранчук.

У катэгорыі вучняў IV-VI класаў:

I месца занялі — Наталля Журайль і Паўліна Ляўчук;

II месца — Аня Пост і Анэта Шыманюк;

III месца — Аня Валчук і Наталля Міранчук.

Усе вучні, якія прынялі ўдзел у конкурсе атрымалі ўзнагароды. Разам іх было трохццаць трох асобы. На раённы агліяд закваліфікаўваліся дванаццаць вучняў. Гэтыя вучні пададуць дэкламаваць свае вершы ў Бельск-Падляшскі.

Я вельмі рада, што вывучаю беларускую мову.

Анэта Шыманюк

Як у фільмах

„Што Бог спалучыў, няхай чалавек не разлучае” — здаецца, трэба гэтае перасцерагаць, але ў сапраўднасці па-рознаму з тым бывае.

Вось такая гісторыя, пра якую хачу расказаць (яна не адзінкавая, але мне запала ў памяць). Будучы месяц тату ў Дубне ў сваёй бабулі, я даведаўся, што ў гэтай мясцовасці жыве чалавек, якому за 70 гадоў. Ён падаў у суд на развод (як у Амерыцы). Людзі і сям’я адводзілі яго ад гэтага намеру. Але доступу не было. Дзед зрабіў, як задумаў. Усе пачалі цікавіцца гэтай справай, ну, як на вёсцы. Некаторыя думалі, што гэты

чалавек псіхічна хворы. Ды не, ён сучасны! Пасля разводу будзе жыць у адной хаце са сваёй былой жонкай. Другі раз не думае жаніща. Як у фільмах.

Я малады хлопец, часта гляджу амэрыканскія фільмы, але гэтая гісторыя не падыходзіць да нашай рэчаіснасці. Навошта на старасць разводзіца з жонкай і ў далейшым жыць пад тым жа дахам? Я на месцы дзядзькі не жыў бы ўжо разам. Яму, відавочна, гэта не перашкаджае. Я задумоўваюся, як мы будзем паступаць у будучыні. Можа таксама як гэты чалавек, а можа яшчэ інакш?

Радак СЕЛЬВЯСЮК,
I „б” клас Гімназіі ў Орлі

Зачараванае кола

Кожнай раніцы
Я ўстаю.
Кожны дзень
Пачынаецца
Апышканем твару
Халоднай вадой.
Зноў іду ў школу.
Пасля іду дамоў,
І так да ночы...
Штодзень.

Іаанна КАНАНЮК,
II „а” кл. Гімназіі ў Нарве

Рэчка

Плыве рэчка
Вузкая і глыбокая.
Мы ў ёй плаваем летам,
Катаемся на ёй зімой,
Слізгаемся па паверхні,
А рыбы
на нас глядзяць з-пад лёду.

Анэта ШЫМАНЮК,
V кл. ПШ у Орлі

Вясновыя мары

Знаю з практыкі,
Ведаю з жыцця,
Што вясна —
Любімая пара.
З-за хмар цёплых
Сонца паглядае
І шмат мар
У галаву нам зазірае.
Мроі пра шчасце,
Свабоду, любоў...
Пра палёт шалёны
У лепшае жыццё!

Анэта ГАЛІМСКАЯ

Уладзімір АРЛОЎ, Адкуль наш род

Вітаўт Вялікі і бітва пад Грунвальдам

Гром вайны

Самым магутным сярод уладароў старажытнай Беларускай дзяржавы быў вялікі князь Вітаўт. Ён пражыў доўгае жыццё, поўнае прыгодаў і небяспекі.

Калі Вітаўт быў яшчэ малады, ворагі запрасілі яго разам з бацькам на мірныя перамовы. Прыехалі яны без войска і без зброі. Вітаўта і ягонага бацьку скапілі, закавалі ў кайданы і пасадзілі ў турму ў моцным Крэўскім замку. Галоўны непрыяцель Вітаўта князь Ягайла падаслаў у замак нанятых забойцаў. Яны задушылі Вітаўтавага бацьку Кейстута, а ягоную верную жонку ўтапілі ў замковым рове.

Трэба было ратавацца. Аднойчы ў турму да Вітаўта прыйшла жонка са служанкаю. Вартавыя прапусцілі дзвюх жанчын туды і дзвюх назад. Яны не ведалі, што ў адзенні служанкі з турмы выйшаў сам Вітаўт.

У зацятай барацьбе з Ягайлам Вітаўт урэшце перамог і, стаўшы вялікім князем, узяўся ўмацоўваць сваю дзяржаву. Ён далучыў да яе

старажытны беларускі горад Смаленск. Тры разы Вітаўт вадзіў войска на Москву. У тыя часы мяжа паміж нашай краінай — Вялікім княствам Літоўскім і Московіяй праходзіла далёка на ўсходзе — усяго за сто вёрстай ад Москвы.

Падданыя і іншаземцы з павагаю і страхам называлі Вітаўта Громам вайны. Князь быў мужны ваяр і добры палітык. Любіў падарожніцаць па сваёй краіне. За тры дні ён, начиначы каля лясных вогнішчаў, мог на кані прыехаць з Вільні ў Полацак.

Усе галоўныя пасады ў дзяржаве за Вітаўтам займалі беларусы. Яны кіравалі нават у тых землях, дзе жылі продкі цяперашніх летувісаў. Вы памятаце, што дзяржаўнай моваю ў Вялікім княстве Літоўскім была беларуская. На ёй пісаліся княскія загады, законы ды іншыя дзяржаўныя дакументы. Нямецкі пасол, які прыязджаў у сталіцу княства — Вільню, запісаў у сваім дзённіку, што Вітаўт і ўсе прыдворныя гаварылі па-беларуску.

(працяг будзе)

Польска-беларуская крыжаванка № 13

Запоўніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавы ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку н-р 9:
Грыбок, крыніца, касач, стралец. Ігра, рыс, рынак, біч, моц, касец.

Узнагароды, аўтаручкі, выигралі: **Ілона Асіпюк, Іаанна Трафімюк, Эвеліна Суліма і Анджэліка Сельвясюк** з Бельска-Падляшскага, **Ева Сегень** з Беластока, **Моніка Кананюк, Юстына Ракоўская і Наталля Шварц** з Нарвы, **Міхал Герасімюк** з Махнатага. Віншую!

	Oka	Złoto		
Brzask	▼		Lider	Koral
	►		▼	▼
Lida	►			
Sad				
	►			
Tata	►			
Chorał			—	
	►			

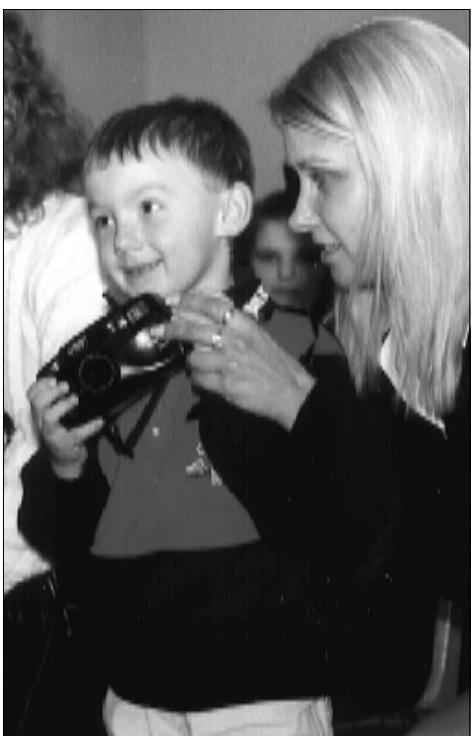
Аксана Сычэўская з Беластока — лаўрэатка II месца.

Мацей Севястынік з Беластока.

Эля Юшчук з Беластока — лаўрэатка I месца.

Крыстыян Бурнос дэкламаваў і фатаграфаваў.

„Роднае слова” ў Беластоку

— Нешта зварухнулася ў Беластоку, тут назіраем вялікае адраджэнне, — радаваліся арганізаторы раённага конкурсу „Роднае слова” ў Беластоку.

Конкурс традыцыйна наладзіла БГКТ у сваёй сядзібе па вуліцы Варшаўскай 11. Свята роднага слова

чэнцы аж 25 асоб былі падрыхтаваны да конкурсу. Яны заявявалі ўсе першыя месцы. Дэкламатараў падрыхтавала настаўніца беларускай мовы Аліна Ваўранюк.

На конкурс прыехала 6 дэкламатараў з Рыбалаўскага сельскага паселішча, 5-гадовы Крыстыян Бурнос за-

Дэкламатары з Гарадка.

адбылося ў першы дзень вясны, 21 сакавіка г.г.

Адраджэнне — вынік удзельніцтва ў конкурсе навучэнцаў з ПШ н-р 4 у Беластоку. Там, на 32 наву-

ваваў спецыяльнае вылучэнне і вялікую сімпатыю публікі: „Я адважны!” — дэкламаваў хлопчык сапраўды адважна! Рыбалаўскіх дэкламатараў падрыхтавалі настаўніца Іа-

Дэкламатару ацэньвала камісія: Тамара Русачык (старшина), Марыя Панасэвіч і Анна Бжазоўская.

ланта Мордань і Лідзія Мартыннюк з Дома культуры.

Не падвёў таксама і Гарадок. Разам з настаўніцай Тамарай Бялькеўч, мамамі і публікай, прыехала адтуль 11 паклоннікаў „Роднага слова”.

Незалежна выступіла Аксана Сычэўская, вучаніца першага класа ПШ н-р 26 у Беластоку.

Разам у конкурсে прынялі ўдзел 45 вучняў пачатковых школ і гімназій. Камісія ў саставе: Тамара Русачык (старшина), Анна Бжазоўская і Марыя Панасэвіч вылучылі пераможцаў.

У катэгорыі 0-III:

I месца:

— Наталля Кандрацюк-Свярубская, II клас ПШ н-р 4,

— Магдаліна Саковіч, III клас

ПШ н-р 4,

— Оля Максімюк, III клас ПШ

н-р 4,

II месца:

— Ева Іванюк, I клас ПШ н-р 4,

— Аксана Сычэўская, I клас ПШ н-р 26,

— Тамаш Максімюк, I клас ПШ

н-р 4,

— Мацей Карчэўскі, II клас ПШ

н-р 4,

III месца:

— Аляксандра Сцепанюк, I клас ПШ н-р 4,

— Аляксандра Більмін, II клас ПШ н-р 4,

— Эвеліна Бурнос, ПШ у Рыбалах,

— Іаанна Казёл, ПШ у Гарадку,

Спецыяльнае вылучэнне — Крыс

тыян Бурнос з Рыбал.

У катэгорыі IV-VI:

Спецыяльная ўзнагарода — Наталля Швед, ПШ н-р 4,

I месца:

— Эля Юшчук, IV клас ПШ н-р 4,

— Магдаліна Карчэўская, IV клас

ПШ н-р 4,

II месца:

— Кацярына Кузыміч, ПШ у Гарадку,

— Юліта Захарчук, ПШ у Гарадку,

III месца:

— Анна Касацкая, ПШ у Гарадку,

— Іаанна Васілеўская, ПШ у Рыбалах.

Сярод гімназістаў камісія не прызнала месца. Вылучэнні атрымалі:

— Уршуля Гегель з Гарадка,

— Паўліна Савіцкая з Гарадка.

Дэкламатары найахвотней падбіралі творы Артура Вольскага, Авяр'яна Дзеружынскага, Мар'яна Дуксы і Віктара Шведа. Конкурс „Роднае слова” ўзбудзіў вялікія эмоцыі і дух спаборніцтва.

Пераможцы прынялі ўдзел у цэнтральных элімінацыях, якія праходзілі 26 сакавіка г.г. у Нараўцы.

Ганна КАНДРАЦЮК
Фота аўтара

Сярод публікі і ўдзельнікаў адчуваўся дух спаборніцтва.

Пра Беларусь у Сейнах

Наталля Арсенінава, Ігнат Канчэўскі, Васіль Быкаў, Алесь Разанаў, Алесь Чобат, Сяргей Астравец, Ігар Сідарук, Сяргей Дубавец, Сакрат Яновіч, Ян Чыквін — аўтары, якія прадстаўляюць Беларусь і беларускую літаратуру ў дванаццатым нумары выданага ў Сейнах часопіса „Krasnogruda”*. Пры выданні салідна папрацаваў Часлаў Сэнюх як аўтар па-раўнання двух Міцкевічаў — польскага Адама і беларускага Канстанціна *vel* Якуба Коласа, — презентациі маладой літаратуры з-пад знаку шукаочага скандалаў Бумбамліту, але перш-наперш як перакладчык. Спольшчыў прынамсі трэць тоўстага тома.

Нумар пачынаеца цытатамі пра Беларусь з занатовак светлай памяці рэдактара пaryжскай „Культуры” Ежы Гедройца, які насуперак гісторычным канфліктам і нацыянальным прадзиятасцям усё жыццё будаваў сваю мадэль сужыцця палякаў з іншымі народамі цэнтральнай і ўсходняй Еўропы. Абапіралася яна на адрадчэнні прэтэнзій, узаемаразуменіі і ўзаемапрызнанні. Гедройц лічыў, што не можа быць свабоднай Польшчы без свабодных Літвы, Беларусі і Украіны. Падпісаўся пад „Дэкларацыяй свабоды”, якую склала беларуская творчая інтэлігенцыя ў 1997 годзе. Народжаны ў Мінску асабліва моцна адчуў трагедыю на Нямізе 30 мая 1999 года і паспяшыў з дапамогай ахвярам.

У сейненскім Асяродку мастацтваў, культур, народаў „Пагранічча” Ежы Гедройц убачыў сваіх аднадумцаў і два гады таму прызначыў ім сваю ўзнагароду. „Пагранічча” заснаваў пазнаняк Кышштаф Чыжэўскі. Цэнтр хоць і абарочвае вялікімі грашымі (на якія салідна запрацаваў), але насупраць таму, што піша Аляксандр Вярбіцкі („Сустрэча на фаросце хрысціянства”, „Ніва”, № 11/2001) не мае ніякага дачынення да літоўскай нацыянальнай меншасці ў ваколіцах Сейнаў і Пуньска. Наадварот, польскія літоўцы доўга глядзелі на яго крывым вока, паколькі на іх тэрыторый з'явіўся салідны канкурэнт да міністэрскіх датацый, якія прызначаюцца на папулярызацыю юрэйскай, украінскай, венгерскай, румынскай, македонскай і Бог яшчэ ведае якой культуры, але не-як абыходзіў бокам мясцовую літоўскую. Аднак у апошні час адносіны у іх, здаецца, нармалізаваліся.

Вяртаючыся да беларускага нумара. Чытач знойдзе ў ім, між іншым: эсэ Сяргея Дубаўца „Беларусы адыходзяць... беларусы прыходзяць...” пра феномен трывучасці беларускай нацыі, папулярна-гісторычны нарыс Сакрата Яновіча „Беларусь як еўрапейская з'ява” і таго ж аўтара „Беларускі пісьменнік у паслявеннай Польшчы (дылемы творчасці)”, „Паміж Вільній і Рочэстрам. Творчасць Наталлі Арсенінавай” Яна Чыквіна, дзе прыповесці Васіля Быкаў „На хутары” ды „Кот і мышкі”, фрагмент фундаментальнага для беларускай нацыянальнай філасофіі тэксту Ігната Канчэўскага „Адвечным шляхам”, ідэйны маніфест *краёўцу* — патрыётай Вялікага княства Літоўскага „Голас мінуллага і патрэба сённяшняга часу” — аўтарства Рамана Скірмунта, пазнейшага прэм'ер-міністра ўрада Беларускай Народнай Рэспублікі, атісанне Мінска на зломе XIX стагоддзя з кнігі Сафіі і Захара Шыбекаў „Мінск. Старонкі жыцця дарэвалюцыйнага горада” ды маніторинг нацыянальных меншасцей на сучаснай Гродзеншчыне, які правеў Фелікс Гавін (цікава, што ў артыкуле ёсьць раздзел і пра беларусаў, якія складаюць большасць толькі ў лічбах, але не пераносіцца гэта на культуру, школьніцтва і г.д.).

Над нумарам лунае міф Вершаліна — „адзін з найпрыгажэйшых, якія ўзінкілі на даўніх землях Вялікага княства Літоўскага”, — напісаў Кышштаф Чыжэўскі. Заварожваюць старыя фатаграфіі прарока Ільі Клімовіча і яго паслядоўнікаў ды раскіданых пад лесам драўляных хатак сталіцы свету — Вершаліна. Іаанна Такарская-Бакір абвінавачвае Уладзіміра Паўлючука ў тым, што гэты міф сказіў, сфальшаваў і прапусціў праз машынку маркісцкай метадалогіі. Сам аўтар „Рэпартажу пра канец свету” ў адказ толькі іранічна ўсміхаецца.

„Krasnogruda” акрашаная рэпрадукцыямі фрэскаў Спаскай царквы ў Палацку ды карцін Лявона Тарасэвіча і Уладзіміра Даўгялы, а таксама здымкамі сучаснай Беларусі. З'яўляеца істотным унёскам у апошнія ініцыятывы, якія маюць на мэце азнямленне палякаў з Беларуссю і папулярызацыю беларускай культуры ў Польшчы.

Мікола ВАЙРАНЮК
*, „Krasnogruda”, № 12, Sejny 2000.

Смык. Іх працы ўзнагароджваліся на конкурсах „Помнікі старадаўніці царкоўнага мастацтва ў малюнках дзяцей і моладзі” ў Варшаве. Анна Маркевіч перамагала чатыры разы (тры ўзнагароды і адно вылучэнне), а Эльвіра Пліс — раз. На арганізаваным у Шчэціне конкурсе „Палацы, двары і палацы сярод паркаў” абедзве атрымалі ўзнагароды Гран-пры. Свае працы пасыпалі яны таксама на іканаграфічныя конкурсы, арганізаваныя Брацтвам пра-
васлаўнай моладзі.

— Назваць нашы працы іконамі нельга, бо яны не асвячаныя. Не было ў нас багаслоўскай падрыхтоўкі, калі мы іх выконвалі, — сказала Эльвіра Пліс.

Зараз Аня і Эльвіра пішуць іконы ў сваю прыхадскую царкву ў Чаромсе. Іконы, напісаныя іх апекуном Сяргеем Смыкам, ужо знаходзяцца ў царкве, а працы маладых іканапісцаў будуць вісіць побач месца, дзе хрысціяць дзяцей.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Юныя мастацкі

Анна Маркевіч (справа) і Эльвіра Пліс.

У Малой галерэі Гайнаўскага белліцэя экспануюцца графікі Анны Маркевіч і Эльвіры Пліс — вучаніц першага класа. Працы закранаюць прыгожыя краявіды і старадаўнюю архітэктуру. Некаторыя графікі былі ўзнагароджаны на агульнапольскіх конкурсах.

Дзяўчыны з чацвёртага класа пачатковай школы хадзілі на заняткі мастацкага гуртка пры Падставовой школе ў Чаромсе, які вёў настаўнік Сяргей

Альтэрнатыўная гісторыя

Частка III:

Польска-беларускі семінар

3-13 па 16 снежня 2000 г. рэдакцыя штомуесчніка „Mówią wieki” („Гавораць стагоддзі”) і Форум Сярэдне-Усходній Еўропы Фонду імя Стэфана Баторыя арганізавалі чарговы семінар у рамках цыкла сустрэч вучняў і настаўнікаў сярэдніх школ пад лозунгам „Альтэрнатыўная гісторыя”. Удзельнічалі ў ім гості з Беларусі і Польшчы. Былі гэта вучні і настаўнікі з Беларускага ліцэя ў Гайнаўцы, Ліцэя № 2 у Кельцах, Агульнаадукацыйнага ліцэя ў Сродзе-Велькапольскай, II Ліцэя ў Мінску і Ліцэя № 1 у Мар’інай Горцы Мінскай вобласці. Ранейшыя семінары — польска-ўкраінскі — адбыўся ў сакавіку, а польска-літоўскі ў каstryчніку 2000 г. У праграме гэтай сустрэчы — працягваючы задуму, на якой абапіраліся праекты ранейшых семінараў — увага ўдзельнікаў засяроджвалася на tym фрагменте супольнага мінулага, якім з'яўляеца перыяд функцыяновання дзяржавы Ягелонаў і першых элекцыйных калёў. У польска-беларускай сустрэчы асабліва месца заняло пытанне праўаслаўя і месца гэтага веравызнання на рэлігійнай карце I Рэчы Паспалітай.

Семінар пачаўся дакладам Марка Яніцкага каля карціны „Бітва пад Оршай” у Нацыянальным музеі ў Варшаве, на якой прадстаўляеца адна з важнейшых бітваў гэтага часу, лічанай сёння адной з самых важных падзеяў у гісторыі Беларусі.

Далейшыя сустрэчы адбываліся ў палацы Радзівілаў у Небарове. Даклад Анджэя Закшэўскага „Вялікае княства Літоўскага ці Вялікае княства Рускае — Рэч Паспалітая Двух ці Трох нарадаў?” прадставіў месца рускай традыцыі і ролю ташмашніх шляхты ў стваранні асноў функцыяновання дзяржавы пасля заключэння Люблінскай уніі 1569 г. Дэмітры Кароў выступіў „Беларускі міфы перыяду сярэднявечча” засяродзіўся перш за ўсё на прысутнасці і стваранні новых уяўленняў у даследаваннях над мінулымі сваёй краіны.

Семінар арганізаваўся пры фінансавай падтрымкі Фонду Конрада Адзнаўера. Даклад Марка Яніцкага падтрымаў пры дапамозе Нацыянальнага музея ў Варшаве. Прэзыдент патранат над семінарам трymала штодзёнка „Rzeczpospolita” („Рэч Паспалітая”).

Чытакі звязаючы ўвагу на моцную прысутнасць міфастроўскага фактара як у „рамантычным” рэчышчы, прадстаўляемым часткай апазіцыі і сягаючым каранямі беларускага нацыянальнага адраджэння, так і ў афіцыйнай лукашэнскай гісторыографіі, паўтараючай устаноўкі расійскіх і савецкіх гісторыкаў.

Геранім Граля — у частцы „Рэч Паспалітая і праўаслаўе” — прадставіў адносины ўлад і эліт Кароны і Вялікага княства Літоўскага да праўаслаўя і яго статус у Рэчы Паспалітай. Гэта на канец выступіў Г. Граля паўсталі пытанне: якія гісторычныя паслядоўнасці моглі бы прынесці нашым народам поўная і заадно канчатковая раўнапраўнасць праўаслаўя ў супольнай дзяржаве? На заканчэнне семінара адбылася прэзентацыя вучнёўскіх прац. Камісія разгледзела ўсе працы. Дзве з іх, аўтарства Ілоны Карпюк, Андрэя Коцкы і Андрэя Нігярэвіча з Гайнаўкі і Міхайла Лапцэвіча, Вольгі Мухі і Веранікі Рэмез з Мар’інай Горкі былі зачытаны.

Сустрэча праходзіла ў Небарове, шматгадовай сядзібі Радзівілаў — роду вельмі заслужанага для беларусаў, літоўцаў і палікаў. Не моглі тады не адбыцца сустрэча, прысвечаная гэтаму месцу. На тэму Небарова гаварыў Адам Мілабэндскі.

Матэрыялы семінара (у tym ліку і вучнёўскіх працаў) будуть выдадзены ў форме брашуры, якая будзе разаслана да ўсіх настаўнікаў гісторыі ў Беларусі і Польшчы з просьбай ацаніць матэрыялы і працесці на іх аснове ўрокі, а пасля падзяліцца заувагамі з арганізатарамі семінара.

Аўтары самых цікавых выказванняў будуть запрошаны на заключны семінар цыкла „Альтэрнатыўная гісторыя”.

Семінар арганізаваўся пры фінансавай падтрымкі Фонду Конрада Адзнаўера. Да-клад Марка Яніцкага падтрымаў пры дапамозе Нацыянальнага музея ў Варшаве. Прэзыдент патранат над семінарам трymала штодзёнка „Rzeczpospolita” („Рэч Паспалітая”).

Buletyn Fundacji im. Stefana Batorego — luty 2001 r.

„Беларусь — Дабарусь” у друкаваным слове

[1 © праца]

пра Беларусь. Экспазіцыю папаўняе фатаграфічна выстаўка з фотаальбома „Палессе” (міжваенны перыяд).

Другі перыяд, справядліва названы „У цяжкім часе”, ілюструе 1945-1989 гады. Галоўным чынам паказаны тут плён актыўнасці беларускай меншасці ў Польшчы і творы польскіх пісьменнікаў пра Беларусь. Самы багаты і спецыяльны збор памешчаны пад перыядам „Вольная воля” (1990-2000). Апрача літаратуры і публіцыстыкі маем тут выданні Беларускага гісторычнага таварыства, выданні „Нівы”, выдавецтва „Orthodruk” і „Белавежы”. Аўтарка выстаўкі не забылася пра т.зв. падпольную літаратуру, нефармальная лістоўкі і публікацыі беларусаў у Польшчы. Асобна месца займае працьвітаванне польскіх пісьменнікаў на польска-беларускіх спрэчках, але нас цешыцца усялякае вызваленне ад палонацэнтрызму.

Мы — свайго роду люстэрка, якое адлюстроўвае важную частку сучаснага польскага ўспрыніцця не толькі самой Беларусі, колькі хутчэй нашых сённяшніх уяўленняў пра Беларусь. И пра Польшчу таксама...

Выставка „Беларусь — Дабарусь” ёсьць першай такога маштабу прэзентацыяй друкаванага слова ў паслявеннай Польшчы. Частка матэрыялаў пазычаная ў прыватных калекцыянараў. Будзе яна працаўаць да канца красавіка г.г. Каштоўнасць выстаўкі — прэзентацыя ўнікальных выданняў, гісторычная перыядызацыя пісанага слова. Як сказаў прысутны на мерапрыемстве Юры Туранак, „тут наша гісторыя”.

Ганна КАНДРАЦЮК

Цэрквы Сакольшчыны ў XIX ст.

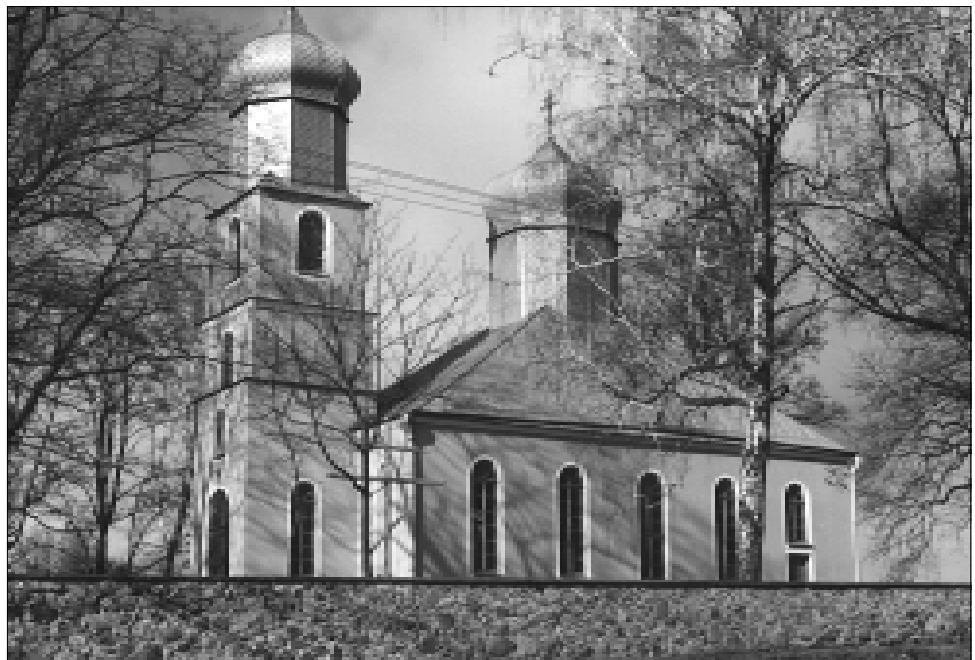
Новы Двор

У 1843 г. Беластроцкі царкоўны будаўнічы камітэт распачаў акцыю па будаўніцтве новай праваслаўнай царквы ў казённым (дзяржаўным) маёнтку мястэчка Новы Двор Сакольскага павета. Ужо 28 снежня гэтага ж года Свяцейшы Сінод выказаў згоду па дадзенай справе на імя архіепіскапа Літоўскага і Віленскага Іосіфа (Сямашкі). Было вырашана пабудаваць у Новы Двары драўляную на каменных падмурках царкву і драўляную хату для святара. Сінод пропанаваў выдзеліць на будаўніцтва 12 874 рублі 42 капейкі срэбрам. Беластроцкі будаўнічы камітэт на 11 красавіка 1844 г. прызначыў таргі для кожнага жадаючага на атрыманне контракта.

Было пададзена 9 заявай: 1) памешчык Сакольскага павета Эмільян Ігнатавіч Імбра; 2) навадворская яўрэй Кадыш Мовшавіч і яго сын Меер Гілер Розенбергі; 3) купцы 3-й гільдыі з Беластрою Копель Лейбавіч Гальперна, Мошкі Нахім Рафалоўскі і Міхель Лейбавіч Слабоцкі; 4) яшчэ адзін памешчык Сакольскага павета Спрыдон Паўлавіч Гансоўскі; 5) жыхары Гродна купцы 2-й гільдыі Мендаль Соболь і Берка Фляйт; 6) гродзенскі яўрэй Элія Ізраэлевіч Адас і купец 3-й гільдыі з Азёр Эліаш Аркан; 7) беластроцкі купец 3-й гільдыі Іосель Мошкавіч Гельберг і мешчанін Герш Файвелевіч Маўкоўскі; 8) гродзенскі купец 2-й гільдыі Мендаль Собель і 9) гродзенскі купец Аарон Каўфман. У выніку праведзеных таргоў контракт на пабудову царквы і прытчавых пабудоў (хаты для святара, амбара, канюшні і хлява для жывёлы, малацильнага хлява з памяшканнямі для саломы і ільну) дастаўся беластроцкім яўрэям-купцам 3-й гільдыі Мошку Абрамавічу Рафалоўскому і Міхелю Лейбавічу Слабоцкаму. З імі 21 жніўня 1844 г. была падпісана дамова на выкананне працы, з канчатковым завяршэннем яе 15 кастрычніка 1846 г.

У кастрычніку 1844 г. архітэктар Літоўскай Праваслаўнай епархіі Фама Тыменецкі вызначыў месца пад пабудову новай царквы, на агародзе пры старой драўлянай яшчэ уніяцкай царкве. Дарэчы, 24 снежня 1844 г. Літоўская духоўная кансісторыя звязрнулася з просьбай да адпаведных губернскіх і імперскіх улад аб надзяленні новым кавалкам зямлі пад агарод Навадворскага прытчыча. У красавіку 1845 года Рафалоўскі і Слабоцкі паведамляюць у Беластроцкі будаўнічы камітэт аб завяршэнні падрыхтоўчага этапу назапашвання неабходнага будаўнічага матэрыялу (камянёў, лесу, вапны і іншага) і просяць дазвол на пачатак працы. Аднак добравядомая расійская бюрократыя па розных прычынах (няма дазволу архітэктара, які не можа прыехаць, бо заняты спрэвамі ў Вільні, казначайства не пералічыла своечасова грошай) адцягнула пачатак пабудовы аж да 13 чэрвеня 1845 года. Менавіта ў гэты дзень сакольскі благачынны, сябра Беластроцкага будаўнічага камітэта а. Юліян Сакоўчык у прысутнасці навакольнага святарства асвяціў падмуркі новай царквы ў Новы Двары, такім чынам афіцыйна распачаўшы будоўлю. Архіўныя дакументы захавалі нам прозвішчы муляроў, якія працавалі ў Новы Двары. Гэта беластроцкія мяшчане Карл Масадр, Іван Матрыс і Іосіф Паплаўскі.

Амаль праз год, у маі 1846 г., Сакольскі акруговы начальнік і інжынер Губернскай палаты дзяржаўнай маёрасці правялі агляд выкананых прац па будаўніцтве навадворской царквы. У царкве быў ужо пабудаваны каменны падмурок, на якім мясціцца драўляны зруб з купалам і званіцай. У хаце для святара быў зроблены склепы з дзікага каменю, зрублены сцены і гонтамі пакрыты дах, а таксама пабудаваны некаторыя гаспадарчыя пабудовы. Правяррючыя таксама адзначалі, што былі падрыхтаваны на будучыя працы ліставое

Сёняшнняя царква св. Мікалая ў Новы Двары (1994 г.).

жалеза на дах царквы, кафля для печаў і іншыя матэрыялы. Аднак ужо ў верасні Сакольскі акруговы начальнік дакладваў у Гродне, што навадворская царква не будзе пабудавана ў тэрмін і прасці дазволіць у першую чаргу скончыць будаваць хату для святара. Апошняя і была прызнана зробленай 17 кастрычніка 1846 г. і перададзена ва ўладанне Духоўнага ведамства.

Неўзабаве, у лютым наступнага года яўрэй Рафалоўскі і Слабоцкі адмалююцца ад завяршэння будаўніцтва праваслаўнай царквы ў Новы Двары, а ў красавіку 1847 г. губернскія ўлады распараўдаюцца дабудаваць царкву і прытчавы будынкі інжынеру Грыгор'еву. Толькі ў 1849 г. царква была скончана і асвячана ў гонар святога Мікалая. Відаць, бу-

дынак царквы быў зроблены якасна, бо праз 15 гадоў, 20 чэрвеня 1864 г. губернская камісія адзначала, што „деревянная на каменном фундаменте церковь находится ещё в прочном состоянии”, прыхаджан налічвалася 514 душ мужчынскага полу і 505 жаночага, святаром з'яўляўся Іаан Сцяпуржынскі, а царкоўным старостам — Іван Калеснік. А вялікае абурэнне ў камісіі выклікалі іканастас і абразы на сценах: „иконостас и на стенах церкви образы не только самой низкой живописи, но представляют безобразие и необходимо требуют заменения новыми образами”. Яшчэ праз 15 год у 1879 г. быў зроблены рамонт званіцы Навадворской царквы.

Генадзь СЕМЯНЧУК
Фота з архіва

Хільмонаўскія асаблівасці

У Хільмонах, недзе пасярэдзіне вёскі, выходзіць на абочыну вуліцы шырокая, мозгі трох метраў ў дыяметры, студня. Цяпер яна ўжо крыху засыпаная, але раней, калі яшчэ не было водаправодаў, чэрпалі з яе ваду васеннацца гаспадароў. Унізе былі трох квадратных дубовых вянкі, на якія былі пакладзены каменныя сцены студні. Вада ў ёй, як згадвае хільмонаўскі старожыл Андрэй Мазалеўскі, была вельмі чыстая і не пераобраць было яе. Аднойчы захадзелі ту ю воду выбраць, каб пачысціць студню. Працавалі на трох вядры, выбіралі воду паўдня. Дакапаліся да пяску і мулу. Адзін чалавек капніў рыдлёўкай і вада выбухла. Прабавалі заткнуць той прабіты праём коўдрай з пакулля, але не далі рады, мусілі ўцякаць наверх па драбіні. Аднойчы вада звонку прарвалася ў студню, але надалей чэрпалі. Калі электрыфікавалі вёску, то знялі коварат, каб не замінаў. Калі ў вёску клалі водаправод, то ў студню два прычэпы пяску насыпалі, а калі рабілі дарогу, то яшчэ два прычэпы. Цяпер воды ў старой студні мала і непрыгодная яна для піцця.

У паўднёвой частцы вёскі побач з вуліцай стаяць тоўстыя сцены колішняга дома, а наверсе красуецца пруткая бярозка. Калісь стаяла тут хата, злепленая з гліны і вапны. У 1932 годзе быў тут пажар, ад якога загарэла палова вёскі, у тым ліку і згаданы дом. Гаспадар не адбудоўваў яго, а паставіў новую, дзеравяную хату. А стары мур стаў глейбай для розных раслін, пакарысталася гэтым і бярозавае семечка.

З поўдня над Хільмонамі і наваколлем высіцца высокая горка. Гэта ў час вайны выдатнае месца і для назірання, і для артбатарэй, і таксама мішэні для аbstрэлзу. У апошнюю вайну праходзілі там жорсткія баі. На гары відаць сляды акопаў. Сёння стаяць там геадэзічныя вышкі і крыж. Аб пастаменте крыжа абалерта чыгунная пліта з малітвенным надпісам (на здымку). Берагі пліты адбітыя, пэўна снарадамі...

У Хільмонах-Каленіі стаяць сцены колішніх аборы або хлява. Праз дзесяцігодзіні памяняліся жыхары памяшкання і цяпер там, усярэдзіне, заміж жывёлы жывуць дрэвы.

Аляксандар ВЯРБІЦКІ
Фота аўтара

Юзэфінкі

19 сакавіка, дзень імянін Юзэфа ў каталіцкай традыцыі вольны ад посту. Можна тады танцаваць, слухаць музыку, есці і піць даволі. Касцельнай дыспенсай пакарысталася большасць маладых людзей, асабліва студэнты Універсітэта і Політэхнічнага інстытута.

Добрую забаву запэўнілі найбольшыя студэнцкія клубы: „21”, „Прэм’ера”, „Апакаліпса”. Апрача гэтага са-праўдныя імпрэзы пачаліся ў інтэрнатах вечарам, пасля, тэлесерыяля „Збунтаваны анёл” і перадачы „Вялікі брат”.

У панядзелак, 19 сакавіка на калідорах Універсітэта гаварылася толькі пра „Юзэфінкі”: дзе, як, з кім і з чым будуць студэнты праводзіць гэты вольны ад посту дзень. З гэтага выпадку амаль у кожнай беластроцкай краме паявілася

Паўліна ШАФРАН

Дэпрэсія — хвароба песімістаў

У сакавіку г.г. праводзілася кампанія пад лозунгам „Лечым дэпрэсію”. У тэлеперадачы психолаг Анна Федаровіч паказала прычыны гэтай хваробы. Дрэннае самаадчуванне выклікаюць сяменныя канфлікты, п’янства, наркаманія, брак сродкаў для ўтрымання. У дэпрэсію пападаюць найчасцей песімісты, якім цяжка адолец строгія ўмовы жыцця ў сучаснай рэчайснасці. Такія людзі выглядаюць запалоханымі і маюць сумны воблік твару.

Уладзімір СІДАРУК

15% душэўна хварых канчае самагубствам. У дэпрэсію пападаюць не толькі дарослыя, але і дзеці. У гэтым годзе замах на ўласнае жыццё зрабіла двух адзінаццацігодзкаў. Гэтыя факты перасцерагаюць, што да дэпрэсіі не трэба ставіцца абыякава. Трэба яе лечыць у психолага, або псіхіятра. Не трэба саромеца гэтай хваробы. Толькі візіты ў спецыялістаў дапамогуць вярнуць пацыенту здароўе.

Смак санацай і акупацыі

Уладзімір Панфілюк, сын Банадыкта, брата майго дзеда Лярка, нарадзіўся ў Дубічах-Царкоўных 17 жніўня 1922 года ў сялянскай сям'і. Калі ўлетку 1914 года выбухла першая сусветная вайна, Банадыкт, 1889 года нараджэння, пайшоў у армію. Тады былі назарэз патрэбны медыцынскія работнікі і Банадыкт запісаўся на фельчарскія курсы. Закончыў іх паспяхова, атрымаў званне афіцэрскага фельчара і лячыў раненых салдат. Пасля, каля Варшавы, трапіў ён у нямецкі палон. Усяго там хапіла, аднак тады немцы былі іншым народам і не знутковаліся над палоннымі. У палоне таксама спатрэбліўся ягоныя медыцынскія веды.

Дамоў вярнуўся ў 1920 годзе і хутка ажаніўся з мясцовай дзячынай Прузынай. Жылося ім вельмі бедна і нават кароўкі не мелі. Хлеб пяклі з паловай, каб больш было. Уладзімір Панфілюк добра запамятаў, што да дзесяці гадоў жыцця не спазнаў смаку цукеркі. Жылі па-суседску, у брата Юсыпа, які быў вельмі падобны да апошняга расійскага імператара Мікалая II і нават стараўся апранацца так як цар.

У той цяжкі міжваенны час людзі хварэлі, а тыя, што слабыя былі, мерлі як муҳі. Лячэнне было вельмі дарагое і недаступнае сялянам. Людзі даведаліся, што ў Дубічах-Царкоўных пражывае ваенны доктар Банадыкт, і здалёк ехалі фурманкамі, каб іх лечыў. Ён нікому не адмаўляў, а паслугі свае выконваў вельмі танна, бо меў добрае, спагадліве сэрца шчырага беларуса. У медыцыне разбіраўся ён лепш нават ад некаторых дактароў. Ягоныя рэцэпты былі важныя ў кожнай аптэцы. Людзі палюбілі доктара Панфілюка, ехалі і ўшлі да яго і, не сакрэт, трохі грошай ён зарабіў, за якія пабудаваў добрую хату і гаспадарчыя будынкі. За 800 злотаў дакупіў яшчэ шэсць гектараў зямлі, а на зямлю тады быў голад — не тое, што сёння! Валодзя помніць, што і газета дома была — „Маланка”, якая выходзіла ў 1926-28 гг.

У сем гадоў Валодзя пайшоў у мясцовую школу. Вучылі яго польскія настаўнікі: Ліскевіч, Хэнтнік, Заблоцкі. Узровень быў невысокі, класы паўтараліся; чатырохгодку праходзілі праз восем гадоў. Далейшай навукі для беларускіх дзеяцей не было. Адна бядка, і толькі неразумны чалавек хваліць санацыйны парадак.

Валодзя помніць, як ягоны дзядзька Трахім вярнуўся з цяжкай санацыйной

турмы, у якой сядзеў за палітыку ад 1927 да 1930 года. Цэлая вёска вітала яго, як героя. Увечары ў Юсыпавай хатце сустрэўся з людзьмі. Гаварыў пра жах санацыйнай турмы, як знутковаліся там над ім, уліваючы воцат у нос. Людзі слухалі, якой цаной здабывала свабода. Трахім дзякаваў жыхарам вёскі за падтрымку — за харчовыя пачкі і гроши; гэта мясцовыя грамадоўцы і камуністы клапаціліся пра свайго таварыша. Хаця зарабіць не было дзе, аднак дух любві і сяброўства не гас, а ўзрастаў. І нездарма кажуць, што бяда спалучае, а багацце разгартае. І гэта прайда!

Валодзя добра помніць, што ў Дубічах-Царкоўных існавала падпольная камуністычна ячэйка, у якой актыўна дзейнічалі ягоныя дваорадныя браты Міофодзій і Ванька. Пасля здрady вясковага даносчыка, Міофодзій трапіў у цяжкую санацыйную турму, з якой пасля трох гадоў вярнуўся з „воўчым билетам”. У турме сядзеў яшчэ і Рыгор Лемеш, хаця яго бацька быў багатым чалавекам. Аднак ідзе былі дараўжныя за багацце. Тыя лайдакі, што даносілі на сваіх, пасля стаўлі „героямі” і многа гора нанеслі людзям у час савецкай улады 1939-41 гг. і пасля.

Банадыкт, здавалася, не меў вялікіх прычын наракаць, бо жыў нядрэнна, маючы дзесяць каровак, аднак сваіх дзесяці — а апрача Валодзі быў ён яшчэ Павел і Оля — не меў права далей вучыцца. Таму ведаў ён, дзе праўда, а дзе крыўда.

Валодзя добра помніць, як немцы ў верасні 1939 года бамбілі Чаромху. Пасля нямецкая мотастралковая дывізія наведала Дубічы-Царкоўныя, што ажно зямля стагнала. Пры савецкай уладзе, ці — як іншыя гавораць — акупацыі, якая настала 17 верасня 1939 года, нашым людзям адкрыўся новы свет. Многія атрымалі працу, дзе хацелі. Адкрыліся школы з беларускай і рускай мовамі навучання; Валодзя паступіў у пяты клас. У школе вучылі ягоны дзядзька Трахім і ўкраінка Шчэпанская. Навука была на высокім узроўні, але толькі адзін клас завяршыў Валодзя, бо ў чэрвені 1941 года выбухла чарговая вайна. Дубічы былі спалены датла, а ў іх ліку і будынкі Банадыкта; трэба было пачынаць усё занава.

10 верасня 1941 года Валодзя атрымаў павестку, каб ставіцца ў бельскі арбайтсamt. Адтуль яго і іншых завезлі фурманкамі ў Беласток. Там прасядзелі тыдзень у касцёле св. Роха, а затым у быд

лячых вагонах адправілі іх на прымусовыя работы ў Пруссію. Спачатку капалі бульбу ў адным маёнтку, пасля ў іншым. Наканец каля Ольштына пазразбралі іх гаспадары. Валодзя трапіў да Рыхарда Шрэйтэра, які добра гаварыў па-польску. Ён і ягоная жонка былі добрымі людзьмі, шкадавалі Валодзю як сына, кармілі добра, хаця працаваць трэба было цяжка.

Калі шаля ваенны перамогі стала схіляцца на савецкі бок, у ліпені 1944 года Валодзю і іншых немцы пагналі капаць акопы каля Граева, а пасля каля Мікалайкаў. На акопах наш герой працаваў сем месяцаў, аж да вызвалення саветамі. У іх армію Валодзю не ўзялі, бо быў цяжка хворы. Дамоў вярнуўся ён пад канец зімы 1945 года, лічыць — без прыгод.

На прымусовых работах Валодзя быў трох палавінай гады. І сёння не хочуць прызнаць яму кампенсацыю за ту няволю, бо няма на тое дакументы? Мо іх і цалкам не было, а мо прапалі ў час ваеннай завірухі. Валодзю брат Павел таксама пазней быў на прымусовых работах у Пруссії, прабыў там адзін год і шчасліва вярнуўся дамоў. Здароўе Валодзевага бацькі Банадыкта рэзка падарвалася, аднак надалей ён

лячыў хворых; было ў яго ўжо званне лекара, якое атрымаў пры саветах.

Валодзя Панфілюк прыгожа іграе на акардэоне. Навучыўся гэтаму перад вайною, бо і яго бацька прыгожа іграў. А ягоны дзядзька Іван быў сапраўдным майстрам-гарманістам; навучыўся гэтаму яшчэ пры цары ў Маскве. На жаль, у маладым узросце захварэў ён на сухоты і хутка, яшчэ да вайны 1914 года, памёр.

Ніводная забава ці вяселле не адбылося без гарманіста Валодзі Панфілюка. Недзе ў 50-я гады купіў ён у Варшаве новы нямецкі акардэон маркі „Грунвальд”, на якім іграў ажно дваццаць гадоў. Цяпер у яго трох новыя, таксама нямецкія, акардэоны.

Недзе ў 1952 годзе наш герой выехаў на Вернутыя землі на заробак. Там, у маёнтку каля Ольштына, пазнаёміўся з прыгожай Верай родам з Войшкай і хутка яны пажаніліся. У 1953 годзе нечакана памёр Валодзей бацька, доктар Банадыкт. Брат Павел пайшоў у прымусы ў вёску Градалі, а сястра Оля выйшла замуж у вёску Ягаднікі. Дома засталася адна маці Прузына.

У Валодзі і Веры нарадзіліся два прыгожыя сыны: Іван і Яўген. У 1962 годзе, пасля смерці маці, усе яны вярнуліся на радзіму. Работы было хоць адбайдзялі, але яны ўсё перамаглі і сталі гаспадары, як і ўсе людзі: каля горш, каля лепш.

Перад ваенным становішчам іхні малядышы сын Яўген нелегальна выехаў з Гдыні ў ЗША. Адтуль бацькам і брату, які ўжо ажаніўся, прысылаў лісты, паштоўкі, здымкі. Пасля перапіска абарвалася і, магчыма, што Яўген не жыве. Цяжка перажываюць гэта бацькі, а найбольш маці Вера. Але нічога не зробіш: яны не першыя і не апошнія, якіх лёс жорстка выпрабоўвае.

Валодзей сын Іван гаспадары. Чалавек ён кемлівы, мае залатыя руки, пабудаваў новы дом. Ягоная жонка Галіна працуе медсёстрой у мясцовым асяродку здароўя і карыстаецца пашанай пацьентаў. Маюць прыгожага сына Томка, які вучыцца ў Лясным тэхнікуме ў Белавежы.

А Валодзя і Вера Панфілюкі даўно ўжо на заслужанай пенсіі. Каб разагнаць сумнія думкі і прыпомніць колішнє вясёлае і незабытнае, Валодзя бярэ ў рукі гармонік і ўрэжа родны беларускі матыў. Беларускую ці літоўскую польку ніхто не зайграе лепш ад майго дзядзькі Валодзі, якому ўжо амаль восемдзесят гадоў.

Жадаю яму і ягонай сямейцы ўсяго найлепшага. І каб дачакаў ён кніжкі, у якой апыненца са сваім неразлучным гармонікам.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Памяці добраі дзячыны

Ранній вясною 1956 г. страшнае злачынства ўсхвалявала ўесь Гарадок: была замардавана жыхарка гэтага мястэчка, маладая дзячына Рэгіна Гутнік. Працавала яна медсёстрой у Беластоку і даязджала на працу цягніком са станцыі Валілы, што ў 2 км ад Гарадка. Злачынцы падпільнавалі ў лесе панну Рэгіну, калі вечарам вярталася дадому і перарэзлі ёй горла. Яна крычала, клікала ратунку, сцягнула з сябе трусілі і прарабавала затамаваць імікроў. Але нікто ёй з дапамогай не прыйшоў і яна сканала.

У мястэчку закіпела, пачаліся згадкі, хто мог учыніць такое злачынства? Маладая, добрая і ветлівая дзячына, здавалася, нядобраўчліўца не мела. Рэгіна Гутнік, польская каталіц-

ская дзячына ўступіла ў Саюз польской моладзі (ZMP). „Грэхам” Рэгіны было таксама тое, што яна вельмі любіла співаць і запісалася ў беларускі хор (польскі хор, па прычыне малой колькасці палякаў, у Гарадку не існаваў). Беларускім хорам кіравала тады Ніна Мушынская, і меў ён у сваім рэпертуары і польскія песні. Рэгіна Гутнік была адзінай полькай у хоры. Гэты факт і прыяцельскія адносіны дзячыны да беларусаў, у вачах цемрашалаў былі недараўальнным грэхам. І яны пазбавілі дзячыну жыцця толькі за тое, што была яна прыстойным чалавекам.

Следства не выявіла арганізатораў і выканайцаў гэтага агіднага забойства, хаця органы былі ўжо на слідах злачынцаў. У кастрычніку 1956 г.

у Польшчы адбыліся палітычныя перамены, следчыя органы былі аслаблены і, часткова, разагнаны, і ў выніку следства ў справе забойства Рэгіны Гутнік аўтаматычна спынілася. Я быў на Яе магіле: у крыж над магілай быў убудаваны здымак нябожчыцы, але хтосьці з забойцаў ці іх аднадумцаў долатам прасёк шыю на здымку, значыць, зарэзаў Яе яшчэ раз, у магіле. З гэтага відаць, што сатанінская нянавісць цемрашалаў не мела граніц. У глыбокай задуме пахіліся я над магілай гэтай добрай польскай дзячынны, замардаванай цемрашальскімі суплеменнікамі толькі за тое, што была лепшым чалавекам, чым яны.

У 1970-я гады працаваў я на прадпрыемстве, якое рамантавала камунальнія жылія будынкі. У Гарадку я наглядаў за рамонтнымі працамі. Ад-

начасова на рамантаваных будынках мы манціравалі тэлеантэнны, у тым ліку і тэлеантэнну на Гродна. Адзін гародзіцкі паляк, у прысутнасці маіх рабочых раскрычаўся, што ён не жадае сабе, каб над яго кватэрой стаяла тэлеантэнна накіраваная на Гродна, бо ён — паляк „z krwi i kości”. З віду быў ён чалавеком працы „блізкім класава”, як тады гаварылася, але гэта не перашкаджала яму выяўляць нянавісць і пагардзу да мясцовага насельніцтва. Мы ставілі тэлеантэнны і на будынках у Чорнай-Беластоцкай. Тут польскія настаўнікі і адукаваныя чыноўнікі самі прасілі, каб абавязкова замантаваць тэлеантэнну і на Гродна, „bo Grodno często transmituje bardzo dobre koncerty”. Але агульныя настроі польскага грамадства і да гэтай пары засталіся адмоўнымі.

Мікалай КАПЧУК

Пра Зялёныя лёгкія Польшчы і тавар

У гатэлі „Пронар” у Валілах 6 і 7 сакавіка адбылася канферэнцыя-варштаты „Праграма Зялёныя лёгкія Польшчы і мясцовыя вырабы”. Фінансаваў гэтае мерапрыемства спансараваны Францыяй Нацыянальны фонд аховы асяроддзяя Бюро пагаднення Зялёныя лёгкія Польшчы. Канферэнцыя адбылася ў гміне Гарадок, якая, разам з гмінамі Мілкі к. Гіжицка (Вармінска-Мазурскае ваяводства) і Мишынец (Мазавецкае) прымае ўдзел у працах, звязаных з гэтай тэмай. Мае значэнне таксама канфесійна-культурная разнароднасць гэтых гмін, што павінны яны таксама выкарыстоўваць як сваю прамоцьню. Праграма была пашырана на суседнія з імі тэрыторыі (напр. у Гарадоцкай гімні — на Міхалоўскую, у Мишынцы — на ўсе Курпі).

Былі прадстаўлены матэрыялы пра Зялёныя лёгкія Польшчы, ахопліваючыя 20% тэрыторыі краіны (5 ваяводстваў). На гэтай тэрыторыі працьвявае 3,7 млн. людзей, найбольш у Ольштыне і Беластоку. Характэрнай рысай гэтай тэрыторыі ёсьць прысутнасць здаровых лясоў (каля 30%), землі тут слабыя, але добрыя для гадоўлі быдла. 40% абрашту — пад аховай. Апроч вялікіх прыродных каштоўнасцей характэрны ёй эканамічная слабасць і бесправоў. Апрацавана стратэгія развіцця Падляшскага ваяводства, якая ахоплівае м.інш. ахову прыроды, турызм, культурную тоеснасць і будаўніцтва, апрацаванне прадуктаў са знакам „Зялёныя лёгкія Польшчы”.

Іаанна Сакульская прадставіла даклад „Маркавы выраб — фактар лакальнага развіцця”, абавіраючыся на прыкладзе Францыі, у якой вельмі старавацца апрацаванне прапагандавацца мясцовыя вырабы, значыць іх якасна. Напрыклад, чырвоны знак абазначае выраб выкананы непрамысловым метадам, эмблема АВ — біялагічна сельская гаспадарка, ANTE — кантролюванае паходжанне вырабу. Доктар Крыстына Вінавер з парижскага навуковага інстытута, які здаўна шківіца праграмай ЗЛП, прадставіла французскія прапановы развіцця сельскай мясцовай гаспадаркі і які гэта мела ўплыў на тое, што Францыя — найбольшы з усіх ўсходніх краін экспарцёр тых якасных харчовых вырабаў, напрыклад, вельмі папулярныя, досьць дарагі, салаты з лісця малачаю. У сямідзесятых гадах у Францыі пачалі ўводзіцца кааператывныя гаспадаркі ў малых рэгіёнах, бо шмат людзей адплыло ў гарады. У восьмідзесятых гадах пачала развіцца экалагічна сельская гаспадарка. Тоё, што значыцца мясцовыя вырабы, адымае ад вытворцы ана-

німнасць. Такім знакам ёсьць AUSE — інфармацыя пра добрую марку. Іншыя такія знакі гэта STG, AUP, ZGP. Каб атрымаць знак AUSE, трэба старацца прыблізна 4 гады, абавязковая прыкладваючыя тэхналагічную дакументацыю вырабу. Францыя да 2005 года хocha абрашту экалагічнай сельскай гаспадаркай 1 мільён гектараў грунтаў (цяпер — 320 тысяч гектараў). Як той прадукт працаць? Сяляне павінны набываць новыя ўмеласці і ствараць мноўныя лабісцкія групы. Трэба рэальна выразіць пра колькасць прадукту, які можна працаць, і ўесь час дбаяць пра яго якасць, каб не стаціць пакупніка, і ведаць калі з таварами увайсці ў вялікія магазіны. І ў інтэрсце Польшчы ліжыць выработка такай краёвай сістэмы аховы і знаходзіцца ў таварами ўвайсці ў вялікія магазіны. І ў інтэрсце Польшчы ліжыць выработка такай краёвай сістэмы аховы і знаходзіцца ў таварами ўвайсці ў вялікія магазіны.

Іншай тэмай дакладаў была „Ахова культурнага краявіду ЗЛП”. Доктар Збігнеў Яблонскі з Торуні сцвердзіў, што прыроднае асяроддзе нельга трактаваць у адарванасці ад жыхароў. Трэба расшыраць ролю культурнай адукацыі і грамадскую актыўнасць, культиваваць рацыі малых айчын, уводзіць новую тэхналогію прамоць, напрыклад, Інтэрнэт. Ірэна Баровы прадставіла даклад „Роля культурнай тоеснасці ў фармаванні прыроднага і культурнага краявіду тэрыторыі ЗЛП”. Прадстаўлена была м.інш. таксама тэма праграмы SAPARD і іншых дапаможных праграм (выступалі прадстаўнікі Агенцтва рэструктурызацыі і мадэрнізацыі сельскай гаспадаркі). Пры праграме SAPARD трэба мець 100% сродкаў на інвестыцыю, а пасля яе выканання можна атрымаць да 50% коштаў, выпаўняючы канкрэтныя ўмовы (скласці заяву ў агенцтва, прадставіць бізнесплан; SAPARD будзе дзейнічаць да 2006 г., са сродкамі 180 000 зл.; аддзел SAPARD у Беластоку — вул. Камбантатаў, 7).

Прадстаўлены былі таксама і справы тутэйшыя. Уладзімір Лукошык з Гарадка расказаў пра дзейнасць Кааператыва вытворцаў малака „Верхняя Супрасль”, а Кыштаф Загурскі пра маркавы выраб „нарвянская квашаная агуркі” (уся вёска Сліўна і яе ваколіца квасяць у салінцы ў бочках маленькія агуркі, якія пасля затапляюцца ў вадзе). Той прадукт выйграў варштаты („Візуалізацыя прадукту з улікам прыродных і культурных вартасцей рэгіёна”), якія, пасля тэарэтычных дакладаў (11) завяршылі канферэнцыю. Такія прыкладныя сустрэчы — карысна павінны ўплываць на тых, хто можа стаць лідэрам у мясцовай гаспадарцы.

Лукаш ПРАВАСУД

Конкурс на найпрыгажэйшую сялянскую сядзібу

Рада і войт Нараўчанская гміна абавілі конкурс на „Найпрыгажэйшую сялянскую сядзібу ды прыдамашні агародчык”. Мэта яго — павышэнне эстэтыкі сялянскіх дамоў ды сельскагаспадарчых будынкаў, а таксама панадворкаў ды агародных участкаў. У ходзе конкурсу вядзеца папулярызование

зарысавання дэкаратыўных раслін і малавядомай агародніны. Арганізаторы запрашаюць да ўдзелу ўсіх зацікаўленых жыхароў Нараўчанской гміны.

Заявы да ўдзелу ў конкурсе прымаюцца да канца красавіка 2001 года

у Гмінным асяродку культуры ў Нараўчы, вул. Новая 3.

(яш)

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Ніва”.

Старшыня: Яўген Міранович.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Бялосток 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.

Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niva>
E-mail: niva@kurier-poranny.com

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЙ
У ПОЛЬШЧЫ

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандар Максімюк.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярбуская.

Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандар Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярбуская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шаффан.

Канцылярыя: Галіна Рамашка.

Рэдакцыя: 15-959 Бялосток 2, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.

Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niva>
E-mail: niva@kurier-poranny.com

Кацельня белліця перад рамонтам.

Галерэя ў кацельні

Стараства Гайнаўскага павета, за згодай дырэкцыі Гайнаўскага белліця, перадало Таварыству сяброў Гайнаўкі белую школьнную кацельню і пяць тысяц злотых на прыстасаванне яе для патраб Рэгіянальнага цэнтра інтэграцыі творцаў.

У кацельні будуць змяшчацца атэлье жывапісу, графікі, фатографіі, керамікі і інтэрсіі ды зала з камінам, у якой будуць арганізавацца спатканні. Колішні склад вугалю будзе выконваць ролю галерэі мастацтва.

— Гатовы ўжо планы абсталівання памяшканняў і ў сакавіку г.г. распачнем першыя рамонтныя працы. Спачатку плануем здаць у карыстанне галерэю мастацтва, а пасля правесіці рамонт астатніх памяшканняў, — заявіў Віктар Кабац, член Управы Таварыства сяброў Гайнаўкі. — Хочам, каб у Рэгіянальнім цэнтры інтэграцыі творцаў працавалі мастакі і музык, якія дапамагалі б здольным вучням, арганізвалі заняткі і выстаўкі.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Пачакальні-прывіды

Іх усё больш. Зараз разбітыя прыдаражныя аўтобусныя пачакальні ПКС сустрэнем між іншым у Сушчы (Міхалоўскую гміну) ды ў Іванках-Рагазах, Храбустоўцы і ў Кутавой (Нарваўскую гміну). Як добра памятаю, драўляную пачакальню ПКС у Сушчы пабудавалі самі яе жыхары на грамадскіх пачатках. Цяпер сюды ніхто не заходзіць нават у мяцеліцу. У ёй адбілі дошкі ў заднія сценцы. Дзве сцяны знішчылі хуліганы ў храбустоўскай пачакальні. Нядыўна ў заднія мураванай сценцы ў пачакальні ў Кутавой пачалі пакрысе выбіваць

цэглы і ўжо ёсьць дзірка. У Галяковай Шы (Гайнаўская гміна) свежаадмаліванныя аранжавыя сцены пачакальні папецкали... шэрый фарбай. Падумаць толькі, некаму так і свярбяць руки.

Нешта новае пабачыў я ў Лешуках (Нараўчанская гміна). Тут нехта наехаў самаходам або трактарам на бетонны стойбік з распіскай аўтобусаў ПКС і яго моцна пахілі. Але дагэтуль яшчэ ніхто ахвотны не знайшоўся, каб стойбік выпрастаць. Ну што ж, зараз жа такая абыякавасць, што аж прыкра робіцца.

(яш)

Сувязісты могуць сабе дазволіць

31 мая Польская тэлекамунікацыя ўводзіць новыя стаўкі за свае паслугі. Зараз будзем плаціць не 25 зл., а 35 зл. месечнай платы за тэлефон. Да таго ж трэба давабіць 22% падатку (ПДВ). У агульным ліку патрабуеца ад абанента больш сарака злотых толькі за тое, што тэлефон у хаце стаіць. Дорага абыходзіцца гэтая дабрадзеянасць сучаснай сувязі.

Ахвотных на хатнія тэлефоны ўсё большае. Зараз пракладаеца святлаводны кабель на тэрыторыі Чыжоўскай гміны

ны. Як мне сказаці ў Гайнаўскім раённым аддзяленні сувязі, ад чыжаўлян паступіла больш ста заяў на пастаўку тэлефонаў. Па такой жа статыстыцы на сённяшні дзень выпадае ў сярэднім адзін тэлефон на 22 жыхары ў Гайнаўскім павеце. Калі пералічыць гэтыя лік на грошы, дык атрымаеца нядрэнны бізнес.

Ці нельга тады дазволіць сабе на шыкарныя апартаменты ў канторах, у якіх працујуць чыноўнікі-сувязісты. Гэта ж і так абыходзіцца коштам абанента.

(ус)

Асталоп а мо паскуднік

Мая бабуля Агафія любіла чысцінё і трymала ў гэтай справе жалезную дысыцыпліну. Была яна, аднак, жанчынай стрыманай і не могла кагосці аблаяць, хаця той і быў варты. Яшчэ да вайны ў маіх дзядзькоў стаяла прасторная і прыгожая хата, крытая бляхай. А ўся-рэдзіне — чысціна! Зімою сходзіліся туды мужчыны на вечарынкі, бо любілі мой род. Прыходзіў і Тамаш з сяла, які

бесперапынна курыў махорку. Сядалі на табурэтку, курыў і харкаў на чистую падлогу так, што хутка з гэтага свінства рабілася лужына. Бабулька брала венік і замятала пад носам таго Тамаша, каб той здагадаўся, што харкаць там не месца. А той хоць бы што — далей „дорыў” падлозе свае пляўкі. И як называць такога чалавека?

Мікалай ПАНФІЛЮК

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 2,80 zł, a kwartalnie — 36,40 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,10 (kwartalnie — 53,30), pocztą lotniczą: Europa — 96,00; Ameryka Płn., Pld., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00.

Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajowy Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Bialystok, ul. Zamenhofa 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Bialystok, 11101154-401150015504.

Ніўка

— А на якіх вы, панове, машынах прыехалі?

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

Гутараць два сябры:

— Чаму ты сёння такі маркотны?
— Мая жонка неўзабаве народзіць дзіця...

— Падазраеш кагосьці канкрэтнага?
***

На адным вяселі пасадзілі ксяндза побач маладой актрысы.

— Нялёгка будзе нам размаўляць, — уздыхае яна. — Айцец пэўна не кеміць пра кіно, а я зусім не ведаю Біблі.

— Хіба не будзе так дрэнна, — адказвае пастырь. — Думаю, што вы ведаце, хто быў першым мужчынам.

— Мой муж перакананы, што ён.
***

Гутараць дзве сяброўкі:

— Сёння ў трамваі была такая цесната, што адна жанчына нарадзіла дзіця.

— Вялікая мне сенсация! Учора цесната была такая, што я зацяжарыла.
***

Янка меў сардечны прыступ. Лекар загадвае яму:

— Не піць, не курыць, не нервавацца!

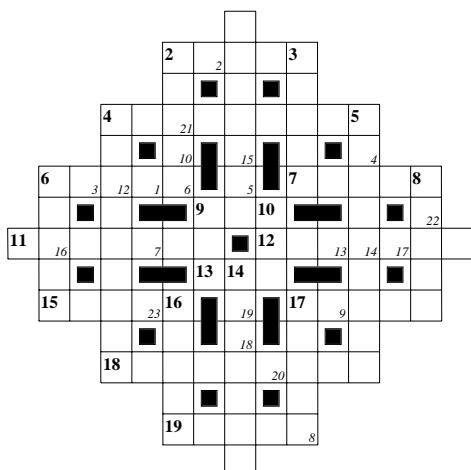
— А што з сексам? — пытае хворы.

— Мяркую, што можна, але толькі з жонкаю. Вам нельга хвалявацца.
***

Размаўляюць два студэнты:

— Асістэнт нашага прафесара, — кажа адзін, — вярнуўся раней тэрміну з ад-

Крыжаванка

Вертыкальна: 1. непрыгодны для карыстання прадметы, 2. прымесовая

назва некаторых відаў марскога рачка, 3. буйная драпежная рыба, 4. кніжны звод ведаў у нейкай галіне, 5. зараснік ясакару, 6. павойная трапічная расліна, 8. адвольнае выявяржэнне змесціва страйніка цераз рот, 9. правы прыток Алдана, 10. найменшы цотны лік, 14. зімовы абутик з воўны, 16. фата-маргана, 17. месца, якое не мае вымярэння.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 7 нумара

Гарызантальна: „Курган”, Антарью, Людвіг, калыска, стораж, Танака, лічынка, канькі, Сантина, Бухара.

Вертыкальна: байкот, Сталін, прысак, Колас, радно, Афіна, Тычына, Рансар, Жданаў, Амаду, Альма, Аліса.

Рашэнне: Слухай многа, а гавары маля.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Аляксандру Дабчынскаму з Беластока і Вользе Дземяновіч з Варшавы.

Пытанне VIPам

Сустрэча з новымі абаронцамі рабочага і селяніна. Ці новымі?.. Усе ж хо-чуць, каб селянін, рабочы, інтэлігент ды іншы жылі ў дабрабыще і задавальненні. Каб уся краіна квітнела. Народу найшло шмат. Рэдка прыезджаюць будучыя народныя абраникі. Заварушацца толькі перад выбарамі. У той час перад святліцай у Б. машыны абязцанікаў і будучых давальнікаў, размінаючыся, стукаюцца рысорамі або і чым там яшчэ. Пасля пару гадоў ляжаць аскепкі шкла ад разбітых шыб з гэтых заходніх аўто, на якіх прыезджалі тыя, з якіх шмат каго выбралі ва ўлады краіны. Каго выбралі, забываюцца, хто яго выбраў, дык зноўку пасля прэцца па мясцовасцях, і пляце свае кашалі, пэўна, страціўшы памяць, што ўжо раз яго людзі паслухалі, а другія махнуць рукою. Можа, калі б махнулі больш замашыста, дык і не прыехаў бы. Запісаў бы ў сваім нататніку: „У Б. за ману б'юць у рыла!” і нікімі валамі ў другі раз не завалаклі б яго ў ту ю вёску. Але ў Б. шчыра дагэтуль віталі ўсіх, мо толькі аднаго такога гладкага ды вусаценькага, які не менш гладка ды дыпламатична ўмее ўсміхацца перад земляробам і тым, хто яго доіць — на сустрэчы з ім засела ў святліцы толькі чатыры рады слухачоў ды гледачоў (сярод гледачоў пераважалі глядачкі, бо надта ж падабаліся жанчынам дагледжаныя смаліста-чорныя вусы выступаўца)... Але калі прыедзе аж двух такіх абаронцаў! У тэлевізары іх бачылі няраз, але наяве яны намнога лепш глядзяцца. А аднаго з іх тэлебачанне не любіць: робяць з яго паяца, курдуляватага, да таго ж камера заўсёды неяк выкрыўляе яго постасць! Вось дык спецыялістай выхавала сабе публічнае тэлебачанне: ўсё мае быць так, як нейкія рады з таго тэлебачання хоцьця! Калі народ хоча з „Вялікім братам” падглядаць дванаццацёра зачыненых у нейкіх бараках сярэдніх

жыхароў краіны, не разумнейшых ды не прыгажэйшых ад апошняе рэшты на-сельніцтва, дык такая рада збіраеца і рашуча дамагаецца пакараць тэлебачанне TVN за праграму, якая шкодзіць маральнасці, а калі маральнасці, дык і эканоміцы краіны ды яе вобліку на міжнароднай арэне; няважна, што праграма вельмі папулярная ў свеце. Нічога вы, дурні, не ведаецце з таго, што ведае і разумее вышэйшы эшалон улады духоўай ды іншай! А той Л. дык поўны асталоп ды паскуднік, які наважыўся зняважаць усіх зладзеў ды дзяржаўных бандытаў! То як яго паказваць, — як анёла, рыцара народнага!?

А ну, дзядзькі, давайце! Пра тулу палітыку, Еўрасаюз, бульбу, цукар, лён, тытунь, гроши! Пра выбары, на якія зноў не пойдуть людзі, бо ўжо ім усё zwisa i powiewa. Ды не, з вёскі Б. людзі пойдуть, прагаласуюць, не чакаючы, што скажуць ім у святынях, бо якраз яны слухаюць свайго сэрца. Вядома, розуму таксама. Але вось выступаюць VIPы, сэрцу мілья, але ж чаму не ідуць з іншымі, тымі, што выйграюць у гэты раз аба-вязкова, і якія таксама кажуць пра спра-вядлівасць і дабро працоўнага народа? Паслухалі слухачы ды гледачы, папля-скалі ў здрэнцевелья ад марозу далоні (мацней білі ў ладкі, калі госці казалі пра іншых, што тыя — дармаеды, дурні і па-вінен да іх той яшчур (прышыпца) як да першых дарваша за кару)! Сталі падаць з залы талковыя пытанні на тэму гаспа-даркі і палітыкі. А на іх адказы. Аж адзін дзядзька вырваўся: „А на якіх вы, пано-ве, машынах прыехалі?” Пытанне ня-шкоднае. Госці адказаі: адзін на пазы-чанай у Беластоку, другі на ўзятай у крэ-дыйт (сябрами прафсаюза).

— Вы даруйце ім гэтае пытанне... — амаль у слязах прасіў прарабачэння ў ша-ноўных гасцей гмінны гаспадар.

Цікава, чаму так пераняўся.

Вандал АРЛЯНСКІ

Рок-гіт-парад

РАДЫЁ РАЦЫЯ

У эфіры рок-гіт-парад гучыць кожную другую суботу а гадзіне 18.00 на хвалях Радыё Рацыя 105.5 FM. Усіх, хто цікавіцца беларускай рок-музыкай прыніць уздел у плебісцыце запрашае вядучы — Лукаш Сцяпанюк. Свае прапановы можаце да-сылыць па пошце (*Radio Racja, ul. Cieplia 1/7, 15-472 Bialystok*) або па электроннай пошце (*radio.racja@poczta.wp.pl* або *stepb@poczta.wp.pl*). Для ўдзельнікаў узнага-роды — магнітафонныя пленкі з беларускай рок-музыкай.

Паясненні да спіска: першая лічба — месца, якое песня заняла ў актуальным выпускі рок-гіт-параду; другая лічба — месца, якое песня заняла ў папярэднім выпуску (два тыдні таму); трэцяя лічба — інформацыя, колькі песня набрала ач-коў у плебісцыце.

29 выпуск, 10.03.2001 г.

1	2	137	Ріма, „Прывык”
2	1	131	Кардон, „Званы”
3	13	77	Н.Р.М., „Паветраны шар”
4	9	76	Н.Р.М., „Мы живем някепска”
5	7	71	Ріма, „Дакуль мы будзем”
6	16	66	Р.Ф. Брага, „Не гавары”
7	10	61	Н.Р.М., „Катлет-матлет”
8	3	60	Я нарадзіўся тут, „Я нарадзіўся тут”
9	6	59	Н.Р.М., „Тры чарапахі”
10	8	58	Р.Ф. Брага, „Рэчанька”
11	19	57	Ріма, „Водка”
12	15	56	Р.Ф. Брага, „Паўночны блюз”
13	4	50	Р.Ф. Брага, „Я бачу цябе”
14	12	47	Н.Р.М., „Катуй-ратуй”
15	11	46	А. Памідораў, „Няміга”
16	5	45	Р.Ф. Брага, „Я чакаю”
17	—	42	Н.Р.М., „Целяпаты”
18	17	41	Ілона, „Вядро”
19	—	39	Гоман, „Беларусачка”
20	18	38	Н.Р.М., „Песня пра каханне”

Як галасаваць: песні, якія вам найбольш падабаецца прызнайце 10 балаў, 2 песні — 9 балаў, 3 — 8, 4 — 7, і г.д. аж да 10 песні, якой дайце 1 бал.